

ପ୍ରକଳ୍ପ

୧୯୨

ବ. ୫୧୬୩

ରାଜନୀକାତ ମେଲ

আনন্দমঙ্গলী

রঞ্জনীকান্ত সেন

প্রণীত

BIR BIKHNIGH COLLE
LIBRARY
1913. 5. 25.
Mangalaghat

কলিকাতা বিশ্ববিদ্যালয় প্রেসে

মুদ্রিত

১৩৩৫

মূল্য ১।

**PRINTED BY BHUPENDRALAL BANERJEE
AT THE CALCUTTA UNIVERSITY PRESS, SENATE HOUSE,
CALCUTTA.**

Reg. No. 334 B—A.A.—3rd edition.

**PUBLISHED AND EDITED BY JNANENDRANATH SEN
SENATE HOUSE, COLLEGE SQUARE, CALCUTTA.**

উৎসর্গ

সাহিত্যালুরাগিণী, 'বৈদ্রাজিকা'-রচয়িতা,
বিদ্যৌ শ্রীমতী ইন্দুপ্রভা চৌধুরাণী মহোদয়া,
বিপন্নোক্তরণব্রতাসূ—

দূর হ'তে, প্রেহময়ী ভগিনীর মত,
কেঁদেছিল করুণায় ও-কোমল প্রাণ,
তাই বুঝি সাধিবারে হঃস্থিত-ব্রত,
পাঠাইয়াছিলে, দেবি, করুণার দান।

মৃত্যুর কবল হ'তে নিয়েছিলে কাঢ়ি',
অষ্টাচিত সহায়তা করিয়া প্রেরণ ;
নতুবা যাইতে হ'ত, ধরাধাম ছাড়ি',
একাকী, অজানা দেশে আঁধার, ভীষণ !

ধৃত তুমি, ধৃত ভাতা শরৎ-কুমার !
ঝান্দের কৃপায় বেঁচে আছি এত দিন ;
ভুলিব না এ জীবনে করুণা তোমার,
নিঃস্বার্থ, নীরব দান,—ঘোষণা-বিহীন !

বিশীর্ণ, দুর্বল হস্তে, কম্পিত অক্ষরে
রচেছি "আনন্দময়ী,"—শুধু মার নাম ;
যে করে ক'রেছ দান, ধর সেই করে,
ধৃত হই, সিদ্ধ হোক দীন-মনস্কাম।

মেডিকাল কলেজ ইঁসপাতাল,
কটেজ ওয়ার্ড, কলিকাতা । }
আষাঢ়, ১৩১৭ সাল । }
} কৃতজ্ঞ গ্রন্থকার

ভূমিকা

“আনন্দময়ী” প্রক্ষে পাঠ করিয়াছি ; ইহার সম্বন্ধে দুই-চারিটি কথা না বলিয়া থাকিতে পারি না । উচ্চেঃস্বরে ক্রন্দন করিলে হৃদয়ের উত্তাল তরঙ্গ কতকটা প্রশংসিত হয় ; আনন্দে হৃদয় উচ্ছুসিত হইলে বাক্য বা হাস্ত-দ্বারা উচ্ছুস প্রকাশ করিতে পারিলে আনন্দ পরিবর্কিত হয় । আনন্দময়ী বঙ্গে আনন্দের উৎস ; রঞ্জনীকান্তের “আনন্দময়ী” সেই আনন্দ শত গুণে পরিবর্কিত করিবে । নবরাত্রি অর্থাৎ আশ্বিন শুক্ল প্রতিপদ হইতে নবমী পর্যন্ত নয় দিন সমস্ত আর্য-ভারতে আত্মাশক্তির উদ্বোধন ও আরাধনা হইয়া থাকে ; এমন কি নানকপন্থীদিগের মধ্যেও অখণ্ড দেবী-মাহাত্ম্য পাঠ হয় । মহাশক্তির উদ্বোধনে বঙ্গবাসীর স্মৃত্প্রায় কোমল হৃদয়ও শক্তিমান হইয়া উঠে । আমাদের দেশে অনেক দেব-দেবীরই পূজা হইয়া থাকে, আমাদের “বার মাসে তের পার্বণ,” কিন্তু দুর্গোৎসবই আমাদের “পূজা”—শারদীয় দশভূজার পূজায়ই আমরা বিশিষ্টরূপে আনন্দে উৎফুল্ল হই ।

দেবীর—গিরিরাজকন্যার—পিতৃগৃহে পুত্রগণের সহিত আগমন, জননী মেনকারাণীর পাড়াপড়সী-সমূহের সহিত

আনন্দ, কল্পার পিতৃগৃহে তিনি দিন সদানন্দ, তাহার পর শঙ্খ-বাড়ীতে বিষ্ণু মনে প্রত্যাগমন,—এ সকল কবির কল্পনা হইতে পারে। কিন্তু মানব-হৃদয়ে সহজে অমানুষী ভাবের আবির্ভাব হয় না ; কখনও অমানুষী ভাবের উদয় হয় কি না সন্দেহ। দেবতাকেও সময়ে সময়ে মানুষী ভাবে আদর-অভ্যর্থনা করিয়া, পূজা করিয়া আমরা অপরিসীম আনন্দ অনুভব করি। যে কবি সূক্ষ্মানুসূক্ষ্মভূতা মহাশক্তি আনন্দময়ীর মানুষী ভাবে বাপের বাড়ীতে আসিবার ও শঙ্খ-বাড়ীতে যাওয়ার উপাধ্যান রচনা করিয়াছিলেন, তিনি মানব-হৃদয় ও মানব-সমাজ সূক্ষ্ম ভাবে দেখিয়াছিলেন। তিনি নিশ্চয়ই কবিকুলের অগ্রণী ছিলেন। রঞ্জনীকান্তের “আনন্দময়ী” সেই সুন্দর মনোহর উপাধ্যানের ভিত্তিতে বিরচিত। শ্রীমদ্ভাগবতের দশমক্ষক্ষের কিয়দংশের ভিত্তি-মূলে জয়দেব সরস্বতী, অজয় নদীর স্নেতঃপার্শ্বে গীত হইয়া আসমুদ্র আর্য্যভূমিকে প্রতিষ্ঠিত করিয়াছিল। “আনন্দময়ী”ও সেইরূপ বঙ্গদেশের এক সৌমা হইতে অপর সৌমা পর্যন্ত মানবগণকে আনন্দে আপ্নুত করিবে, সন্দেহ নাই। “মা বা কে, মেয়ে বা কে”—মধুকানের স্তুরে আমাদিগকে আত্ম-বিস্মৃত করিবে। অনেকেই “আনন্দময়ী” শ্রবণে “অনন্ত আনন্দ পাবে করতলে।”

হাস্ত ও শোক উভয়ই রসের উদ্রেক করিয়া থাকে ; সেই জন্ম আলঙ্কারিকেরা হাস্ত ও করুণ উভয়কেই রস

বলিয়াছেন। সেই করুণ রসের সঙ্গে সঙ্গে কালচক্রের তত্ত্বকথা, পুরুষপ্রকৃতির পরম্পরের সাপেক্ষতার ব্যাখ্যা থাকিলে জ্ঞান ও করুণা উভয়েরই উদ্দেশ্য হয়। প্রথমে আগমনীর আনন্দ, শেষে বিয়োগ এবং তৎপরে পুরুষ-প্রকৃতির মিলন; “আনন্দময়ী”র কবিতাকলাপ সকল প্রধান রসেরই আধার।

আধুনিক কবিতায় আমি প্রায়ই কবিতা দেখিতে পাই না; অনেক সময়েই কেবল বাকেয়ের সমষ্টি দেখিতে পাই। “আনন্দময়ী” বাকেয়ের সমষ্টি নহে। প্রত্যেক পদেই চিন্তার বিষয় আছে; প্রত্যেক পদেই হৃদয়বিকাশের উপযোগী ভাব আছে।

আশ্চর্যের বিষয় এই যে, রঞ্জনীকান্ত মৃত্যুশয্যায় শয়ন করিয়াও হৃদয়কাশে অনন্তবিশ্বের প্রতিমা গড়িয়া কবিতা লিখিতে সমর্থ হইয়াছেন। রোগের যাতনা, অর্থাত্বের ক্লেশ, পুত্রকলত্রকে নিরাশায়ে ফেলিয়া ইহসংসার ত্যাগের চিন্তা—কিছুতেই তাঁহার কোমল হৃদয়কে ক্লিষ্ট করিতে পারে নাই। তাঁহার হৃদয় পাষাণময় নহে, কিন্তু কাব্য-রসে একপ নিমজ্জিত যে, চতুর্দিকে সেই রস ভিন্ন আর কিছুই নাই। রামপ্রসাদ ভাবুক ছিলেন; স্বাভাবিক কবি ছিলেন। মহাশক্তি তাঁহাকে শক্তিমান् করিয়াছিলেন। বাগ্দেবীও সঙ্গে সঙ্গে মহাশক্তির পার্শ্বে ছিলেন। “আনন্দময়ী” পাঠ করিতে করিতে রামপ্রসাদকে মনে পড়ে।

তবে সেকালের ভাষায় ও একালের ভাষায় পার্থক্য আছে ;
 কিন্তু মার্শনিক ভাবের পার্থক্য নাই , ককণ রসের পার্থক্য
 নাই । “আনন্দময়ী” একালের লোকের সম্পূর্ণরূপে
 উপযোগী ।

কলিকাতা,
 ১২ই আবণ, ১৩১৭ । } শ্রীসারদাচরণ মিত্র

গ্রন্থকারের নিবেদন

বিশাল হিমালয়পর্বতের কোনও অধীশ্বর কোনও কালে
বর্তমান ছিলেন কিনা, এবং তাঁহার গৃহে শক্তিরূপ। ভগবতী
স্ময়ং অবতীর্ণ। হইয়া লীলা করিয়াছেন কি না, এ সকল
কৃট প্রশ্নের মীমাংসা না করিয়াও এ কথা নির্বিবরোধে ও
অসঙ্কেচে বলা যাইতে পারে যে, ভারতবর্ষের শ্রায় কল্লনা-
কুশল প্রদেশ পৃথিবীতে আর নাই। এমন স্ববিস্তীর্ণ উর্বর
কল্লনাক্ষেত্র অন্তত কুত্রাপি নয়নগোচর হয় না। সমাজ-
নীতি, অর্থনীতি, রাজনীতি, ধর্মনীতি, সর্ব বিষয়ে
ভারতীয়েরা উজ্জ্বল আদর্শ কল্লনার স্ফুট করিয়া লোকশিক্ষা
দিয়াছেন। পুরাণেক্ষণ্য আখ্যায়িকাবলীর প্রতিপাদ্য বস্তুতে
বিংশ শতাব্দীর শিক্ষিত সম্প্রদায় আস্থা-স্থাপন করিতে না
পারিলেও, এ কথা তাঁহারা অস্বীকার করিতে পারিবেন না
যে, ধর্মরাজ্য এই সকল কল্লনার প্রয়োজন ছিল এবং এই
সকল কল্লনার দ্বারা মানব-সমাজের বহুবিধ মঙ্গল সংসাধিত
হইয়াছে। ভগবান् শ্রীকৃষ্ণ-রূপে গোপবংশে আবিস্তৃত

হইয়া বৃন্দাবনে যথাবর্ণিত মধুর লীলা করিয়াছিলেন কি না, এ বিষয়ে নব্য যুবক সন্দিহান ; কিন্তু কৃষ্ণলীলার কৌর্তন-
শ্বরণে এ পর্যন্ত কত পাষাণচিত্ত দ্রব হইয়া ভগবদুম্মুখ
হইয়াছে, কত দুষ্কৃতের সৎপথে গতি হইয়াছে, কত অপ্রেমিক
প্রেমের বন্ধায় ভাসিয়া গিয়াছে, তাহার সংখ্যা কে করিবে ?
তাই বলিতেছিলাম, কল্পনানিপুণ ভারতবর্ষে পৌরাণিক
আধ্যায়িকা-বিশেষকে কল্পনা বলিয়া স্বীকার করিলেও,
জনসমাজে তাহার মহোপকারিতা অঙ্গীকার করা যায় না।
কৈলাস হইতে জগজ্জননীর হিমালয়ে আগমন, দিন-ত্রয়
পিতৃগৃহে অবস্থান এবং বিজয়ার দিবস সমস্ত হিমালয়-
বাসীকে শোকসাগরে নিমগ্ন করিয়া কৈলাসে প্রত্যাবর্তন,
এই আধ্যায়িকা কল্পনা হইলেও মহাকবিগণের সুনিপুণ
তুলিকা-রঞ্জিত হইয়া, এমন উজ্জ্বল চিত্তোন্মাদক কাব্য-
সৌন্দর্য বিকাশ করিয়াছে যে, তাহা ভারত ব্যতীত অন্যত্র
সন্তব হয় কি না, সন্দেহ।

ভগবান্কে সন্তানরূপে পাইবার আকাঙ্ক্ষা ও তাঁহাকে
সন্তানজ্ঞানে তাঁহার সহিত তথাবদ্যবহার, ভারতবাসী
ব্যতীত অন্য জাতি কল্পনাচ্ছলেও নিজ মস্তিষ্কে কোনও কালে
স্থান দিয়াছে কিনা, বলিতে পারি না। তবে ইহা দৃঢ়তার
সহিত বলা যায় যে, মানসিক সমস্ত বৃত্তির পূর্ণ বিকাশ
ও চরিতার্থতা ভগবানেই সন্তব ; কারণ তিনি সর্ব বিষয়ে
পূর্ণ ও নির্দোষ আদর্শ। যশোদার গোপাল প্রভাস-

ঘজে পিতামাতার নয়নে যে গলদশ্রুধারা প্রবাহিত করিয়া-
ছিলেন, মেনকার উমা প্রতিবর্ষে শারদীয়া শুক্লা দশমীর
প্রভাতে মাতৃনয়নে সেই উষ্ণ প্রস্তবণেরই স্থষ্টি করিয়া
কৈলাসে গমন করেন। উভয় দৃশ্যই মাতৃহৃদয়ের কোমল
বাংসলেজ ও অঙ্কুশ মেহ-প্রবণতায় এমন করুণ ও মর্মস্পর্শী
হইয়া উঠিয়াছে যে, ‘প্রভাস’ ও ‘বিজয়া’র অসম্পূর্ণ, সদোষ,
পার্থিব অভিনয় দর্শন করিয়া অবিশ্বাসী পাষাণ-হৃদয় ও
অশ্রুসংবরণ করিতে সমর্থ হয় না।

জগজ্জননীর পিতৃগৃহে আবির্ভাব ‘আগমনী,’ এবং
কৈলাসাভিমুখে তিরোধান, ‘বিজয়া’ নামে অভিহিত। এই
শুন্দ্র সঙ্গীত-পুস্তকের আগুংশ ‘আগমনী’ ও শেষাংশ
'বিজয়া'। পাঠকগণ পুনঃ পুনঃ শুনিয়াছেন,—“যে যথ
মাং প্রপন্থন্তে তাংস্তৈব ভজাম্যহম্”, “যাহারা যে ভাবে
আমাৰ শৱণাপন্ন হয়, আমি সেই ভাবেই তাহাদিগকে
অনুগ্রহ কৰি।” স্মৃতিরাং সম্যক্ত ও যথাবিধি একাগ্র-সাধনায়
যে ভগবান্কে সন্তানরূপে পাওয়া যায় না, তাই বা কেমন
করিয়া বলি ? তিনি তো ভক্তের ঠাকুর, যে তাহাকে যে ভাবে
পাইয়া তুষ্ট হয়, তিনি সেই ভাবেই তাহাকে দর্শন দেন ;
এ কথা সত্য না হইলে যে তাহার করুণাময়ত্বে, তাহার
ভক্তবৎসলতায় কলঙ্ক হয়। ধর্মজীবন ভারতবর্ষ চিরদিন
এই ধারণায় কর্মক্ষেত্রে অনুপ্রাণিত ও অকুতোভয়।

উৎকট-রোগ-শয্যায়, দুর্বল হস্তে এই সঙ্গীতগুলি

লিখিয়াছি। আর কোনও আকর্ষণ না থাকিলেও, ইত্তে
জগদস্বার নাম আছে মনে করিয়া, পাঠক অনাদর করিবেন
না, ইহাই বিনীত প্রার্থনা।

মেডিকাল কলেজ হাসপাতাল,
কলিকাতা। }
আষাঢ়, ১৩১৭ সাল। }
} শ্রীরঞ্জনীকান্ত সেন

ମାତୃ-ଶୋତ୍ର

ଜୟ ବିଶ୍-ଧାରିକେ ! ତାପ-ବାରିକେ !
ମୋହ-ହାରିକେ ! ଲୋକ-ତାରିକେ !
ଗତି-ବିଧୀୟିକେ ! ହେ ହର-ନାୟିକେ !
 ଅଭୟ-ଦାୟିକେ ମା !

ହଂ ହି ତାରିଣୀ, ଅଚଳ-ବାଲିକେ !
ନରକ-ବାରିଣୀ, ଅଖିଲ-ପାଲିକେ !
ହଂ ହି ଗୋରୀ, ଚଞ୍ଚି ! କାଲିକେ !
 ଏନ୍ଦ୍ରଜାଲିକେ ମା !

ହଂ ହି ଶକ୍ତି, ଅଶୁର-ନାଶିକେ !
ହଂ ହି ଭୀମା, ପାପ-ଶାସିକେ !
ଘୋର-ନାଦିନୀ, ଅଟ୍ଟ-ହାସିକେ !
 ରଣବିଲାସିକେ ମା !

ସର୍ବ-ମୂରତି, ସର୍ବ-ବ୍ୟାପିକେ !
ଚନ୍ଦ୍ର ଭୈରବୀ, ଭୂତ-ଭାବିକେ !
ଭକ୍ତ-ଆଶ୍ରୟ, ପାପ-ତାପିକେ !
 ମୁକ୍ତି-ପ୍ରାପିକେ ମା !

ରାଗିଣୀ ରାଜବିଜୟ—ଡେଓରା

আগমনী

ଆନନ୍ଦମର୍ତ୍ତୀ

ଗରି-ମହିସୀ ମେନକା

ଧନ୍ୟ ମାନି ମେନକାକେ ;
ତ୍ରିଜଗଜନନୀ ଯାରେ
ମା ଜେନେ, ମା ବ'ଳେ ଡାକେ ।

ତ୍ରିଭୁବନ ଯାର କୋଲେ ଦୋଲେ,
ରାଣୀ ତାରେ କରେ କୋଲେ,
ଚରାଚର ଯାର ଚରଣ ଚୁମେ,
(ରାଣୀ) ତାର ଶିରେ ଚୁଷେ ସୋହାଗେ ।

ବ୍ରଙ୍ଗା, ବିଷୁଁ, ମହେଶ୍ୱର ଯାର
ଚରଣ-ଧୂଲୋ ଚାଯ ;
(ରାଣୀ) ମେଘେ ବ'ଳେ ଆଶିଷ-ଛଲେ
ଦେୟ ଚରଣ ତାର ମାଥାଯ ।

ଆମ୍ବଦ୍ଧ ଶୀ

ଶୁଧାତୁଳ୍ୟ ପ୍ରସାଦ ଯାହାର,
ଶୁଖେ ଜଗନ୍ତ କରେ ଆହାର,
ରାଣୀ ଆହାର ଯୋଗାୟ ତାହାର,
ନିଜ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଥାଓୟାୟ ତାକେ ।

ଧାର ଚରଣେ ପ୍ରଣାମ କ'ରେ
ସିନ୍ଧ ସର୍ବ କାମ ;
(ସେଇ) ନିଥିଲେର ନମସ୍କାର କରେନ
ରାଣୀରେ ପ୍ରଣାମ ।

ହୀବର, ଜଙ୍ଗମ ଧାର ଅଧୀନେ,
ରାଣୀ ଦେଇ ତାଯ ପୁତୁଳ କିନେ ;
ନେହାଞ୍ଚିକା ଡକ୍କି ବିନେ,
ଏମନ କ'ରେ କେ ପାଯ ମାକେ ?

ଧାରେ ଛେଡ଼େ ତିଳାର୍କ, ନା
ବାଁଚେ ଭୀବ-କୁଳ ;
ମା ଛେଡ଼େ ସେ ଧାବେ ବ'ଲେ,
କାଦିଯା ଆକୁଳ ।

ଆନନ୍ଦମୟୀ

ଯାର ନାମେ ଭବେର ମାୟା କାଟେ,
ମେ ବିକିଯେ ଗେଲ ମାୟାର ହାଟେ,—
ଭେବେ ଦେଖିଲେ ଆଜବ ଘଟେ,
ମା ବା କେ, ମେଯେ ବା କେ !

ଯାର ଚରଣେ ଜ୍ଞ'ନେର ରାଣୀ
ବାଣୀ ଲନ ଦୌକ୍ଷା,
ମେନକା ସନ୍ତ୍ରାନ-ଜ୍ଞାନେ,
ତାରେ ଦେଯ ଶିକ୍ଷା ।

ଯେ ମା ତ୍ରିଭୁବନେର ଭୂଷଣ,
ରାଣୀ ତାରେ ଦେଯ ଆଭରଣ,
କାନ୍ତ କର, ଯାର ସେମନ ସାଧନ,
ତାର ତେମିନ ସିଦ୍ଧି ମିଳେ ଥାକେ ।

—

ମଧୁକାନେର ଶୁର—ଠେସ୍ କା ଓଆଣୀ

ଆମ୍ବଦ୍ୟ ପ୍ରୀ

ଗୋରୀର ଆଗମନ-ସଂବାଦ

(ପ୍ରତିବାସିନୀର ଉତ୍କଳ)

ଗା ତୋଲ, ଗା ତୋଲ, ଗିରିରାଣି !
ଏନେଛି, ମା, ଶୁଭବାଣୀ,
ଦେଖେ ଏଲାମ ପଥେ ତୋର ଈଶାନୀ !

କୁପେ କାନନ ଆଲୋ କ'ରେ,
ଜେଲେ ହୁ'ଟି କୋଲେ ଧ'ରେ,
କିଶୋରୀ କେଶରି-ପରେ,
କୋଟି ଚନ୍ଦ୍ର ନିନ୍ଦି ପା ହୁ'ଥାନି ।

ଶଙ୍ଖ-ସିନ୍ଦୂରେ ଶୁଦ୍ଧ ଶୋଭେ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ,
ଅଲଙ୍କାରେ କାଜ କି,—ସେ ଯେ ଆଲୋକ-ତରଙ୍ଗ !

ରୋଦେ କଷ୍ଟ ହବେ ବ'ଲେ,
ମାଥାର ଉପର ଜଲଦ ଚଲେ,
ଶାଖୀରା ସବ ଶିର ଦୋଲାଯେ,
କ'ଛେ ବାତାସ, ପଲ୍ଲବ କାହେ ଆନି' ।

ଆନନ୍ଦଅଞ୍ଜୀ

ପଥେର ପାଶେ ଥରେ ଥରେ ଉଠୁଛେ ଫୁଟେ ଫୁଲ,
(ମାୟେର) ଆଗମନୀ-ମଙ୍ଗଳ-ଗାନେ,
ଆକୁଲ କୋକିଲ-କୁଳ ।

ଯତ ସୁମିଷ୍ଟ ଫଳ ଛିଲ ଗାଢେ,
ପଡୁଛେ ଏସେ ପାଯେର କାଢେ ;
“ମା, ମା,” ବ’ଲେ ଚରଣତଳେ,
ଲୁଟୁଛେ ଯତ ମୁନି, ଝଷି, ଜ୍ଞାନୀ ।

ଛୁଟେ ଏଲାମ, ରାଣୀ ମା ଗୋ, ସୁସଂବାଦ ଦିତେ,
ମୁଛ ନୟନ ଧାରା, ଧୈରଯ ଧର, ମା, ଚିତେ ।

କାନ୍ତ ବଲେ, ସୁସଂବାଦେ
ବିବଶା ମେନକା କାନ୍ଦେ ;
ଆନନ୍ଦେର ସେହି ପୃତ ନୌରେ
ଧୁଯେ ଧାୟ ଗୋ ପ୍ରାଣେର ଯତ ପ୍ରାନି ।

—

ମଧୁକାନେର ଶୁର—ଚେସ୍ କା ଓମାଲୀ

ଆନନ୍ଦମଜ୍ଜୀ

ନଗର-ସଜ୍ଜା।

(ହସ୍ତ-ଦୀର୍ଘ ଉଚ୍ଚାରଣ-ଭେଦେ ପାଠ୍ୟ ଓ ଗେଷ)

କନକୋଞ୍ଜଳ-ଜଲଦ-ଚୁପ୍ରି-
ମଣି-ମନ୍ଦିର ମାଝେରେ,
ବୀଣ-ମୂରଜେ, ପର-ମନ୍ଦଳ
ମଧୁର ବାନ୍ଧ ବାଜେରେ ।

ପେଲବ ନବ ପଲାବ-ଦଳେ,
ପୂର୍ଣ୍ଣ କୁଞ୍ଜ ପାବନ ଜଳେ,
କଦଲୌତର-ତୋରଣତଳେ
କୁରୁମ-ମାଲ୍ୟ ସାଜେରେ ।

ଗ୍ରଥିତ ଲକ୍ଷ କୁଶଳ-କେତୁ,
ଗଠିତ ଇନ୍ଦ୍ରଚାପ-ସେତୁ ;
ଲଙ୍ଘିତ ଶଶୀ, ଲକ୍ଷ ଦୌପ
ସଜ୍ଜିତ ପ୍ରତି ସାଁଖେରେ ।

ଆନନ୍ଦମହୀ

ମାତୃ-ଦରଶ-ହରସ-ଗାନ,
ଆକୁଳ ଶତ ସରସ ପୋଣ,
“ମନ୍ଦମଯି ! ଜଗଂ-ଜନନି !
ଆୟ ମା !” ବଲି’ ନାଚେରେ !

କଥିଛେ କାନ୍ତ ମଧୁପିଯାମୀ,
ସାର୍ଥକ ଗିରିନଗର-ବାମୀ ;
ଜୟ, ଜୟ, ଗିରି-ମହିମୀ ଜୟ !
ଜୟ, ଜୟ, ଗିରିରାଜେରେ !

କୌର୍ତ୍ତନ ଭାଙ୍ଗା ଶୁର—ଜଳଦ ଏକତାଳ।

অনন্দমুখী

নগর-বর্ণন

(হস্ত-দীর্ঘ উচ্চারণ-ভেদে পাঠ্য ও গেয়)

প্রাবিতি গিরিরাজ-নগর,
কি পুলক-মকুন্দে ;
জলদ টুটিল, জলজ ফুটিল,
অমর ছুটিল গঙ্কে ।

বার বার বারে শত নিখ'র
শীতল-জল- বাহী ;
পরভৃত-কুল আকুল, শুখে
জননী-গুণ গাহি' ।

বহিল স্নিফ্ফ মলয় মন্দ,
সিঞ্চি' অমৃত দেহে ;
বিগত সকল রোগ, শোক,
হরষিত প্রতি গেহে ।

ଆମ୍ବଲାଙ୍ଗା

ଦୀନ-ଭବନ, ତୁର୍ଣ୍ଣ ହଇଲ
ପୂର୍ଣ୍ଣ, ରଜତ-ହେମେ ;
ଦ୍ଵେଷ-ରହିତ ଚିନ୍ତ ହଇଲ
ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଜଗନ୍ନାଥ-ପ୍ରେମେ ।

ଭୋଜନ, କତ ପାନ, ଦାନ,
ଗୌତ, ବାଢ୍ଯ, ନୃତ୍ୟ ;
ମୁଖରିତ ଅବିରାମ ନଗର,—
ଉଦ୍‌ସବ ନବ, ନିତ୍ୟ ।

ବଞ୍ଚିତ ଶୁଖେ, କାନ୍ତ ଅଧମ,
ପ୍ରାନ୍ତର-ତଳ-ବାସୀ ;
(କବେ) ସିନ୍ଧି-ଶର୍ଣ୍ଣ ଉଦିବେ, ମିଲିବେ
ଚରଣ, କଲୁଷ-ନାଶୀ ।

କୌର୍ତ୍ତନ ଭାଙ୍ଗା ଶୁର—ଜଳଦ ଏକତାଶୀ

ଆନ୍ଦମନୀ

ଗୋରୀର ନଗର-ପ୍ରବେଶ

କେ ଦେଖି ବି ଛୁଟ ଆୟ,
ଆଜ, ଗିରି-ଭବନ ଆନନ୍ଦେର ତରଙ୍ଗେ ଭେସେ ଯାୟ ।

ଏ “ମା ଏଳ, ମା ଏଳ,” ବ’ଲେ,
କେମନ ସ୍ଥାନକୁ କୋଳାହଲେ,
ଉଠି-ପଡ଼ି କ’ରେ ସବାଇ ଆଗେ ଦେଖିତେ ଚାୟ ।

ନିଷଳକ ଚାଦେର ମେଲା
ଶ୍ରୀପଦନଥେ କ’ଛେ ଖେଲା,
(ଏକବାର) ଏ ଚରଣେ ନୟନ ଦିଯେ ସାଧ୍ୟ କାର କିରାଯ ?

କି ଉତ୍ସୁକ ଶୋଭାର ସଦନ,
ଫୁଲ ଅମଳ କମଳ ବଦନ,
ସିନି, ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ମୋଣାର ଚେଲେ ଅଭୟ କୋଲେ ଭାୟ ।

କାନ୍ତ କଯ, ଭାଇ ନଗରବାସି !
ତୋଦେର ସମ୍ପର୍କିତେ ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ,
ହଶମୀତେ ଅମାବଶ୍ୟା, ତୋଦେର ପଞ୍ଜିକାୟ ।

ବସନ୍ତ—ଜନନ ଏକତାଳା

ଆମ୍ବଦ୍ଧମୁଦ୍ରା

ଉତ୍ତରକ ରାଣୀର ପଦ-ବନ୍ଦନ

(ରାଣୀର ଉତ୍ତର)

ଆଯ, ମା, କୋଲେ ଆଯ,
ଅକ୍ଷଳେର ନିଧି, ଆଯ ;
ସାରା ବରସ ପରେ, ମନେ
ପ'ଡ଼େଛେ କି ଦୁଖିନୀ ମାୟ ?

ଯେ ଦିନ ଥେବେ ହେଉଥିଲା, ମା, ଆମି ଉତ୍ତରାହୀନ,
(ଆମି) ଜାଗରଣେ ଧାର୍ପ ନିଶ', କାଦିଯା କାଟାଇ ଦିନ,
ଅନଶନେ ଜୀବନ୍ୟାତ ତନୁଞ୍ଜୀବି,
(ଶୁଦ୍ଧ) ଆରୋ ଏକବାର ଦେଖେ ମବି,
(ଆମାର) ପ୍ରାଣ ଥାକେ, ମା, ମେହି ଆଶାୟ ।

ମା ବ'ଲେ ଡାକିତେ ଆର, ମା, ଆଛେ କେ ?
(ଆର) ତୋମାର ମତନ ମେଯେ ଛେଡେ,
ଆମାର ମତନ ବାଁଚେ କେ ?

ଅଳ୍ପମୁଦ୍ରା

କୋଣ୍ଠ ବିଧି ଏ ନିଠୁର ବିଧାନ କ'ରେଛେ ?
ଆମାର ସମ୍ବଂଧରେ ପୋଷା ଆଶା
ତିନ ଦିନେ ଫୁରାଯେ ଯାଯ ।

ଆମି ଏକାଦଶୀ ହ'ତେ ଦିନ ଗଣ ଗୋ,
ଆମାଯ ଅଞ୍ଚ କ'ରେ ଯାଓ, ମା, ଆମାର
ହ'ନୟନେର ମଣ ଗୋ ;
ତୁମି ତିନ ଦିନେର ତଡ଼ିଃ, ତ୍ରିନୟନି ଗୋ !
କାନ୍ତ ବଲେ, ଚତୁର୍ଥୀତେ
ଈଶାନୀ ଅଶନି-ପ୍ରାୟ ।

ମିଶ୍ର ବିଭାସ—କାନ୍ତାଳୀ

ଆନନ୍ଦମଜ୍ଜୀ

ରାଣୀର ଖେଦ

সବହି ସାଯ ତୋର ସାଥେ ଧୁଯେ-ମୁଛେ,
ଶୁଧୁ ଶୃତିଟୁକୁ ରହେ, ମା ;
ଆଗେ ଭାବିତାମ ସହିବେ ନା, ହାୟ,
ମାର ପ୍ରାଣେ ଏତ ମହେ, ମା !

ଲୋକେ କି ବଲିବେ ପାଗଳ ଭିନ୍ନ ?
ଆମି ଖୁଁଜି ତୋର ଚବଣ-ଚିଙ୍ଗ ।
ଧନ୍ୟ ଏ ଆଞ୍ଜିନା, ବୁକେ କ'ରେ, ଓହି
ରାଙ୍ଗା-ପଦ-ଧୂଳି ବହେ, ମା ।

ତିନ ନୟନେର ହରିଦ୍ରା-କାଜଳ
ମୁଛେ, ତୁଲେ ରାଥି ଦୁକୃଳ-ଅଞ୍ଚଳ,
ଦିନାନ୍ତେ ନିର୍ଜନେ ଦେଖି, ଆର କାନ୍ଦି,
ତାରା କତ କଥା କହେ, ମା ।

ଆନନ୍ଦମହୀ

সାରାଟି ବରଷ ହଇଯା ବିକଳ
ଏକ ହାତେ ମୁଢି ନୟନେର ଜଳ,
ଅଗ୍ନ ହାତେ କରି ସଂସାରେର କାଜ,
ତୋର ଶୃତି କେନ ଦହେ, ମା ?

ବଲ୍ ମା କଲାଣି ! ଓ ଆନନ୍ଦମଧ୍ୟ !
(ଆମ) ତୋରେ ପେଯେ କେନ ନିରାନନ୍ଦେ ରହି ?
କାନ୍ତ ବଲେ, ରାଣି, ଆନନ୍ଦେର ଦିନେ,
ଆଖିଜଳ ଭାଲ ନହେ, ମା ।

ଫିଁଝିଟ ଖାସାଙ୍ଗ—ଏକତାଳା

ଆନନ୍ଦମହୀ

କାର୍ତ୍ତିକ ଓ ଶିଶ୍ରେଷ୍ଠର ଆଦର

(ରାଣୀର ଉତ୍ତି)

ଆଯ ଶୁହ, ଗଣପତି, କୋଲେ ଆଯ !
ଦୁଇ କୋଲେ ଯେ ଦୁ'ଭାଇ ନିବ,
ମେ ବଳ କି ଆର ଆଛେ ଗାୟ ?

ଦୂରେର ପଗେ ଆସିତେ ବଦନ ଶୁକିଯେଛେ ;
(ଯେନ) ଦୁ'ଟି ରାକାଫୁଲିଶଶୀ
ମେଘେର ପାଶେ ଲୁକିଯେଛେ ;
ତାତେ ପାହାଡ଼େ ପଗ, ସି ହେ ଆସା,
ଏ କଷ୍ଟ କି ଦେଖା ଯାୟ ?

ଆମି ତୋ, ମା, ବଚର ବଚର ରଥ ପାଠାଇ ;
କି ଭେବେ ଯେ ଜାମାଇ ଭୋଲା
ଫିରିଯେ ଦେଯ, ମା, ଭାବି ତାଇ ;
ଆହା, ଏମନ ମେଯେ, ଏମନ ଚେଲେ,
ଏମନି କ'ରେ କେଉ ପାଠାୟ ?

ଆଖ୍ୟାଯୀ

ଏ ନନୀର ଗାଲେ ଦୁ'ଟି ଚୁମୋ ଖେତେ ଦାଓ ;
ଏଥନ ମାଯେର ସାଥେ, ଆମାର ହାତେ
ପେଟ ଭ'ରେ କ୍ଷୀର-ନନୀ ଥାଓ ;
ଓରେ କୈଲାସେ ସେ ଖାବାର କଷ୍ଟ,
ତାଇ ଭେବେ ମୋର କାଙ୍ଗା ପାଯ ।

ଗଣେଶ ରେ, ତୋର ସରସ୍ଵତୀ କଣ୍ଠେ ଥାକ,
କୁମାର ରେ, ତୋର ବାହୁର ବଲେ
ଅସ୍ତ୍ର-ଶକ୍ତି ଶକ୍ତା ପାକ ;
କାନ୍ତ ବଲେ, ଚିବଜୀବୀ
ଶିବ ହବେ, ମା, ତୋର କଥାଯ ।

କୌର୍ତ୍ତନ ଭାଙ୍ଗା ସ୍ଵର

ଆନନ୍ଦମୟୀ

(ବାଣୀର ଉତ୍କଳ)

ଏ, ଉମା, ତୋର ପୋଷା ଶୁକ ତୋରେ
“ମା, ମା,” ବ’ଲେ ଡାକେ ;
ଶୁକ ହ’ଯେ ଛିଲ, ନିଜ ହାତେ କିଛୁ
ଖେତେ ଦେ, ମା, ପାଥିଟାକେ ।

ଏ ସେ, ମା, ତୋର ପୋଷା ଶିଥୀଙ୍ଗଲି
ନାଚିଛେ ହରଷେ ପେଥମ୍ବି ତୁଲି’ !
ତୁହି ଚ’ଲେ ଗେଲେ, ଖୋଲେ ନା କଳାପ,
ନାଚିଯା ଦେଖାବେ କାକେ ?

ଏ, ଉମା, ତୋର ହରିଣ, ହଂସ
ନିଯେଛିଲ ମୋର ଦୁଖେର ଅଂଶ,
(ଆଜ) ଚରଣେର ପାଶେ, ସୁରେ ସୁରେ ଆସେ,
(ତୋର) ମୁଖ-ପାନେ ଚେଯେ ଥାକେ ।

ଆନନ୍ଦମର୍ତ୍ତୀ

ନବ ପଲ୍ଲବେ ସାଙ୍ଗେ ତକୁ-ଲତା,
କୋଥାଯ ପେଯେଛେ ଏତ ସଜୀବତା ?
ଥରେ ଥରେ ଫୁଲ, ଥୋକା ଥୋକା ଫୁଲ,
ଅବନତ ପ୍ରତି ଶାଖେ ।

ପଣ୍ଡ, ପାଥୀ, ତର ଆନନ୍ଦେ ମେତେଛେ,
ନୃତ୍ୟ କରିଯା ସଂସାର ପେତେଛେ,
ଜ୍ଞାନ ନାହି, ତବୁ ତୋର କଥା ଓରା
କି କରିଯା ମନେ ରାଖେ ?

ଏ କାନ୍ଦାଳ କାନ୍ତ ବଲେ, ଗିରିରାଣ !
ଯେ ଦେଖେଛେ ମାବ ଚରଣ ଛ'ଥାନି,
ବିକାଯେଛେ ପାଯ, ଭୁଲିବେ କି ତାଯ ?
ଆର ଭୋଲା ଧାଯ ମାକେ ?

ବେହାଗ—ଏକତାଳା

ଆନନ୍ଦଅଞ୍ଜୀ

(ରାଣୀର ଉତ୍କି)

ସେଇ ତମାଲେର ଡାଳେ, ମାଧ୍ୟମୀ ଲତାରେ
ଗେଡ଼ିଲି, ମା, ତୁଲେ ଦିଯେ ;
ସେଇ ସ୍ଵଲଗନେ, ଯେନ ଦୁ'ଜନାର
ହ'ଯେଡ଼ିଲ, ଉମା, ବିଯେ ।

ଏ ସେ ମାଧ୍ୟମୀ, ଏ ସେ ତମାଳ,
ଜଡ଼ାଯେ, ସୁମାଯେ ଛିଲ ଏତ କାଳ,
ପ୍ରତିପଦ ହ'ତେ ପମ୍ବବେ, ଫୁଲେ,
କେ ରେଖେଚେ ସାଜାଇଯେ ।

ତୋର ନିଜହାତେ ରୋଯା ଚାମେଲୀ, ବକୁଳ,
ଏତ ଛୋଟ, ତବୁ ଦିତେଚେ, ମା, ଫୁଲ ;
ଏ ତୋର ଚାପା, ଏ ସେ ଯୁଥିକା
ଫୁଲ-ଡାଳି ମାଥେ ନିଯେ ।

ଆନନ୍ଦମହୀ

ଫଳ, ଫୁଲ, କିଛୁ ଛିଲ ନା ଉତ୍ଥାନେ,
ମନେ ହ'ତ ଯେନ ମଞ୍ଚ ତୋର ଧ୍ୟାନେ,—
ତୋର ଆଗମନେ, ନବ ଜାଗରଣେ
ଦିଯେଛେ, ମା, ଜାଗାଇୟେ ।

କାନ୍ତ ବଲେ, ରାଣି, ଜେନେ ରାଥ ଥାଟି,—
ବିଶ୍ୱେର ଜୀବନ-ମରଣେର କାଠି
ଓବି ହାତେ ଥାକେ,—କବୁ ମେରେ ରାଥେ,
କବୁ ତୋଲେ ବାଁଚାଇୟେ ।

ପିଲୁ—ଏକତାଳୀ

ଆନନ୍ଦମହୀ

ରାଣୀର ସ୍ଵପ୍ନ-କଥା

ସ୍ଵପ୍ନେ ପେତାମ ଦେଖା, ହା କପାଳେର ଲେଖା !
ଏ ମୂରତି, ଗୌରି, ସେ ମୂରତି ନୟ ;
ଏ ଯେ, କି ଶାନ୍ତ, ସୁନ୍ଦର ବିଶ୍-ମନୋହର,
ଏ ରୂପେ, ସେ ରୂପେ, ତୁଳନା କି ହୟ ?

ଆକାରେ, ଆଚାରେ, ସବ ରକମେ ଦୁଇ,
(ଶୁଦ୍ଧ) ବଦନ ଦେଖେ ବୁଝିତାମ, ଆମାର ଉମା ଭୁଇ ;—
ଏ ରୂପ ଦେଖେ ଜଗଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ମୁକ୍ତ ହ'ଯେ,
ସେ ରୂପ ଦେଖେ ପାର, ମା, ନିଦାରଣ ଭୟ !

କଭୁ ଦେଖି, ମା, ତୋର ଘୋର ରଣବେଶ,
ଦେହ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, ଆଲୁଥାଲୁ କେଶ,
ପଲ୍ଲୟାମି ନାଚେ, ତ୍ରିନୟନ-ମାକେ,
ବିର୍ବନ୍ଧ ମହେଶ ପଦତଳେ ରଯ ।

আনন্দমন্ত্রী

কঙু দেখি, মা, তুই কেশরি-উপরে,
দশ হাতে অস্ত্র, দৈত্য পদে প'ড়ে ;
রাঙ্গা পায়ে জবা, কি কব সে শোভা !
শুণ্যে দেবগণ বলে, “জয় জয় !”

কান্ত বলে, রাণি, সর্বরূপা তারা,
কণ্ঠাশ্রেষ্ঠে তুমি তত্ত্বজ্ঞান-হারা ;
মেলি’ জ্ঞান-আঁখি, ঠিক দেখ দেখি
অনন্ত রূপিণীর রূপ বিশ্বময় !

মিশ্র বিভাস—একতাল।

ଆନନ୍ଦମହୀ

ନଗର-ସଂବାଦ

୧

(ରାଣୀର ଉତ୍ତିଷ୍ଠାନ)

ଶରଦାଗମନେ ନଗରବାସିଙ୍କରେ

ପ୍ରତିଦିନ ଏସେ ବସେ ଦଲେ ଦଲେ ;
ନାହିଁ ଅଞ୍ଚ ବାରତା, ଶୁଦ୍ଧ, ମା, ତୋର କଥା,
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗିରି-ଭବନ, ହର୍ଷ-କୋଳାହଳେ !

କେଉଁ ବା ବଲେ, “ଆମାର ଚିରକୁଳ ଛେଲେ
ମା ଆସୁଛେନ ସଂବାଦେ ନୃତ୍ୟ ଜୀବନ ପେଲେ ;
ଦିବ୍ୟ କାନ୍ତି ତାର, କି ଦୟା ଉମାର !
ବ୍ୟାଧିମୁକ୍ତ ହ'ଲ ମାୟେର ନାମେର ବଲେ !”

କେଉଁ ବଲେ, “ଭାଇ, ଆମାର ସାରା ବରଷ-ଭ'ରେ
ବାଗାନେର ଗାଛଗୁଲି ଗିଯେଛିଲ ମ'ରେ ;
ମାୟେର ଆସିବାର କଥା ବୋବେ କେମନ କ'ରେ
(ତାରା) ସଜୀବ ହ'ଯେ ସାଜିଲ ପଲବେ,
ଫୁଲେ, ଫୁଲେ !”

ଆନନ୍ଦମୁଖୀ

କେଉ ବଲେ, “ମା ଏଲେ ପ'ଡ଼ିବ ଶ୍ରୀଚରଣେ,
ବ'ଳିବ ଯେତେ ହବେ ଏ ଦୌନେର ଭବନେ ;
ନିଯେ ଗିଯେ ମାୟ, ଜବା ଦିବ ପାୟ,
ଦେଖିବ ମାୟେର ଚିତ୍ତ ଗଲେ କି ନା ଗଲେ !”

କୁଞ୍ଚକାରେର ଦଣ୍ଡ, ଛୁତୋରେର ବାଟାଳ,
ତନ୍ତ୍ରବାୟେର ମାକୁ, ଚାଷୀର ଲାଙ୍ଗଲ-ହାଲ
ହୋଯାବେ ଚରଣେ, ପଦରଜେର ଗୁଣେ
ବ୍ୟବସାୟେ ନାକି କେବଳ ସୋଗା ଫଲେ ।

କାନ୍ତ ବଲେ, ସୁଧାର ଚିର-ପ୍ରତ୍ୱବଣ
ଚରଣେର ଗୁଣ କରରେ ଶ୍ରୀବଣ ;
କରରେ ମନନ, କରରେ କୌର୍ତ୍ତନ,
ଅନନ୍ତ ଆନନ୍ଦ ପାବେ କରତଳେ ।

ମିଶ୍ର ବିଭାସ—ଏକତାଳୀ

ଆନନ୍ଦମଣ୍ଡଳୀ

ନଗର-ସଂବାଦ

୨

(ରାଣୀର ଉତ୍କି)

ସବ ରୋଗୀ ଉଠେଛେ, ସବ ବ୍ୟାଧି ଟୁଟେଛେ,
ଏ ଗିରି-ନଗରେ ରୋଗଦୁଃଖ ନାହିଁ ;
ମା, ତୁଇ ଆସିବି ଶୁଣେ, ତୋର ମହିମାର ଶୁଣେ,
ଦୂର ହ'ଯେ ଗେଛେ ସମସ୍ତ ବାଲାଟି ।

ଘରେ ଘରେ ଶୁଧୁ ଆନନ୍ଦ-ଉଦ୍‌ସବ,
ସାମ-ଗାନ ଆର ଚନ୍ଦ୍ର-ପାଠେର ରବ,
ହୋମ, ସଜ୍ଜ, ତପ, ପୂଜା, ସ୍ତବ, ଜପ,
ଶୁଧୁ ହର୍ମ ଯେଥା ଯାଇ !

ଯତ ମତଭେଦ ଭୁଲି' ପୁରଜନ
ପ୍ରେମେ କୋଲ ଦିଯେ ଆନନ୍ଦେ ମଗନ ;
ଶୁଚେଛେ ବିଷାଦ, ବିଦ୍ରୋଷ-ବିବାଦ,
ବିଶ-ପ୍ରେମେ ଯେନ ସବେ 'ଭାଇ, ଭାଇ' ।

ଶ୍ରୀମତୀ ପାତ୍ନୀ

ପଥେ ପଥେ ଦଧି-ଦୁଧେର ପସରା,
ମୃଗନାଭି ଗୁଲେ ପଥେ ଦେଇ, ମା, ଛଡା ;
ଯତ ଧନବାନ୍ କରିତେହେ ଦାନ—
ମଣି, ମୁକ୍ତା, ସତ ଚାଇ ।

ଆମାର ମେଯେ ତୁମି, ଓଦେର କେ ହୋ, ତାରା ?
ଓରା କେନ ତୋମାର ନାମେ ଆତ୍ମହାରା ?
କାନ୍ତ ବଲେ, ଗୌରୀ ତ୍ରିଜଗଞ୍ଜନନୀ,
ତୋମାରଇ କେନା ମା, ମନେ ଭାବ ତାଇ ?

ଶୁରୁଟ ମଳାର—ଏକତାଳା

ଆନନ୍ଦମହିଳୀ

ମହାଷ୍ଟମୀର ଉଷା

(ରାଣୀର ଉତ୍ତିକୁ)

ଏକ ଦିନ ବୁଝି ଗେଲ, ମା ଗୌରି,
ମନେ ହ'ତେ ପ୍ରାଣ କାଂପେ ;
ଗଣା ଦିନ ଯାଯ ଫୁରାଇୟେ, ହାଯ !
କୋନ୍ ବିଧାତାର ଶାପେ !

ବଛରେର କଥା, ତିନ ଦିନେ ତୋରେ
ଏକ ମୁଖେ, ଉମା, ବଲିବ କି କ'ରେ ?
ସବ କଥା ମୋର ଥାକେ ବୁକତ୍ତ'ରେ,
(ତୁଇ) ଗେଲେ ମରି ପରିତାପେ ।

କତ କବ, କତ ଖାଓୟାବ-ପରାବ,
ମେହ ଦିଯେ ତୋରେ କଠିନ ଜଡାବ ;
ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ନବମୀର ରାତି
ମୋର ବୁକେ ଏସେ ଚାପେ ।

ଆନ୍ଦମଣ୍ଡଳୀ

କବେ କୋଥା ଶୁଧୀ ତନୟାର ମାତା ?
ତାର ଶୁଧ ଶୁଧ ଦୁଖ ଦିଯେ ଗୀଥା ;
ଆମାରି ବିଶେଷ,—ତିନ ଦିନେ ଶେଷ,
କିବା ନିଦାରଣ ପାପେ !

କାନ୍ତ ବଲେ, ସାର ଚରଣ-ସ୍ମରଣେ
ସିଦ୍ଧି କରତଲେ, କୈବଲ୍ୟ ଚରଣେ,
ତିନ ଦିନ ମେହି ବଁଧା ଥାକେ, ତବୁ
ବୁଧା ରାଣୀ କାନ୍ଦେ, ଭାବେ ।

ଝିଝିଟ—ଏକତାଳା

ଆମନ୍ଦମଜ୍ଜୀ

କୈଳାଶେର ଦୁଃଖ-ବର୍ଣନ

(ରାଣୀର ଉତ୍ତିଷ୍ଠାନ)

ଶୁନ୍ତେ ପାଇ, ମା, ହରେ ସରେ
ଅମ୍ବ ନାଟି, ମେ ଭିକ୍ଷା କରେ,
ସାରା ରାତ ଶୁଶ୍ରାନେ ଥାକେ,
ଭସ୍ମ ମାଥେ, ଅଜିନ ପରେ ।

ଯୋଗ କରେ, ଆର ଚାହେ ସିଦ୍ଧି,
ଚାଯ ନା ଅଣ୍ୟ ସୁଖ-ସମ୍ବନ୍ଧି,
ହାଡ଼େର ମାଲା କରେ ଦୋଲାୟ,
ସାପ ରାଥେ, ମା, ଜଟା ଭ'ରେ ।

ଓମା, ଉମା, ତୋର କି ସାଜା !
ଶିବ ନାକି ସବ ଭୂତେର ରାଜା ?
ନିତ୍ୟ ନାକି ଯୋଗ ଶିଖାୟ, ମା
ଘୋଗିନୀ ସାଜାୟେ ତୋରେ ?

ପ୍ରମାଣେ ହୃଦୀ

ଅଶନ-ଶୂନ୍ୟ ଶିବେର ଗେହ,
ଭୂଷଣ-ଶୂନ୍ୟ ସୋଣାର ଦେହ,
(ତାତେ) ସତୀନେର ସର, କଥା ଶୁଣେ
ସାରା ବରଷ ଅଶ୍ରୁ ଝରେ ।

କାନ୍ତ କଯ, ଗିରି-ମହିୟ !
ହର-ଗୌରୌ ମେଶାମିଶି,
ଓରା ଯେ ପୁରୁଷ-ପ୍ରକୃତି,—
କଣ୍ଠା ଦିଲେ ଯୋଗ୍ୟ ବରେ ।

ମାହାନା—ଝାପତାଳ

ଆନନ୍ଦମହୀ

ରାଣୀର ଅରୁଶୋଚନା

ତଥନ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କ'ରିଲେ ନାରଦ କତ ;
ସ୍ତୋକବାକ୍ୟେ ଲୋଭ ବାଡ଼ିଯେ ଦିଯେ, ବ'ଲେ,
“ଜାମାଇ ହବେ ମନେର ମତ !”

ନାରଦ ବ'ଲେ, “ମହେଶ କୃପେ, ଗୁଣେ ଅତୁଳ,
କୋନ୍ତା ଅଭାବ ନାହି, ସଂସାରେ ସବ ପ୍ରତୁଲ ।”
ତଥନ ଯଦି ବ'ଲ୍ଲତ, ନାହି ତାର ଜାତି-କୁଳ,—
ଗିରିର ପାଯେ ଧ'ରେ କରିତାମ ବିରତ ।

ନାରଦ ବ'ଲେ, “ରାଣି, ସିଦ୍ଧି ତାର ଜୀବନ,
ଅରୁଣାମ୍ବି-ଶଶୀ ଶିବେର ତ୍ରିନୟନ ;
ତ୍ରୁକ୍ତଥାଯ ହର ସଦା ପଞ୍ଚାନନ,
ବିଶ୍ଵହିତ-ଚିନ୍ତା କରେନ ନିଯତ ।”

ଆନନ୍ଦମୁଖୀ

କତ ବିନୟ କ'ରେ ଦେଖିତେ ଚାଇଲାମ କୋଣ୍ଡା,
ନାରଦ ହେସେ ବ'ଲେ, “ବର ଦିଯେଛେନ ସଂଗ୍ଠୀ,—
ଚିରଜୀବୀ ହର,—ଅକ୍ଷୟ, ଅମର ;
ମେଯେର ଶଞ୍ଚ-ସିଂଦୂର ଚିର-ଅନାହତ !”

ତାଳ ବରେ ଦିତେ ମିଳିଲ ଏସେ କାଳ,
ନାରଦ ଘଟକ ହ'ଯେଇ ଘଟାଲେ ଜଞ୍ଜାଳ ;
ଆବାର ଭେବେ ଦେଖି ଆମାରି କପାଳ,
(ନଇଲେ) ଆମି କେନ ତଥନ ହ'ଲାମ,
ମା, ସମ୍ମତ !

କାନ୍ତ ବଲେ, ନାରଦ ମିଥ୍ୟା ତ ବଲେନି,
ଯତ ବ'ଲେ ଗେଛେ, କୋନ୍ତିକଥା ଫଲେନି ?
ତୋମାର ବୁଝିତେ ଭୁଲ, ପାଓନି କଥାର ମୂଲ,
· ବୁଝିତେ ପାଲେ, ମା, ତୋର କି ଆନନ୍ଦ ହ'ତ !

ମିଶ୍ର ବିଭାସ—ଏକତାଳ
'ଗିରି, ଗୌରୀ ଆମାର ଏମେହିଲ'—ଶୁର

আনন্দমঙ্গলী

গৌরৌর প্রত্যক্ষ

>

কার কাছে শুনেছ, মা গো,
কৈলাসের দুখের কাহিনী ?
সব দেবতার মাথার মুকুট,
ও মা, তোমার জামাই ধিনি।

সে যে উচ্চ হ'তে উচ্চ,
তৌতিক সম্পদ্ করি' তুচ্ছ,
ব্রহ্মানন্দ-রস-পানে
বিভোর দিন-যামিনী।

যোগ না জেনে জীবরা ভোগে,
শ্বির আনন্দ আছে যোগে,
তাই মহাযোগী সেজে নিজে,
আমারে সাজান যোগিনী।

৩৩

৩

ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣନୀ

ନେତ୍ରାନଳେ ଭସ୍ମ କାମ ;
ବାମଦେବ ବିନ୍ତେ ବାମ,
(ତାଇ) ଭୋତିକ ଭୂଷା ଦେନ ନା ମୋରେ,
ନିଜେ ଅଜିନ ପରେନ ତିନି ।

ତ୍ରିଜଗଣ ପବିତ୍ର କରେ,
ଏମନି ସତିନ ଘରେ,
ଜ୍ଞଟାର ମାଝେ ରାଖେନ ଭୋଲା,
ପୁଣ୍ୟ-ତୋଯା ମନ୍ଦାକିନୀ ।

ଧାବାର କଷ୍ଟ କେ ବ'ଲେଛେ ?
କୋଥାଯ ଅମନ ଫଳ ଫ'ଲେଛ ?
କାନ୍ତ ବଲେ, କୈଲାସେର ବେଳ
ଦେଖିସ ଖେଯେ, ମିଷ୍ଟି—ଚିନି !

ବେହାଗ—ଆଡ଼ାର୍ଟ୍ଟେକା

ଆନ୍ଦୋଳୀ

୨

ଏই ବିଶେର ଈଶ୍ଵର ଯିନି, ଭିକ୍ଷା କରେନ ତିନି,
ଚିନ୍ତା କ'ରେ କିଛୁ ବୋଲ, ମା, ଏବ ଭାବ ?
ଯାର ଇଚ୍ଛାୟ ସୃଷ୍ଟି ହୟ, କଟାକ୍ଷେ ପ୍ରଲୟ,
ତିନି ଭିକ୍ଷା କରେନ, ଏତି ତୀର ଅଭାବ ?

ବିଶ-ଅଧୀଶ୍ଵରେର ଭିକ୍ଷା କରା ମିଛେ,
ଲୋକ-ଶିକ୍ଷା-ହେତୁ ଭିକ୍ଷା କରେନ ନିଜେ,
ନରେର ଅହଙ୍କାର ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର
ଏଇ ତ' ସହଜ ପଞ୍ଚା, ଜୀବେର ପରମ ଲାଭ ।

ତୋର ଜାମାଇ ଧାନ ଭିକ୍ଷାୟ, ଯେ ସେଥା ଧା ପାଇ,
ମାଥାୟ କ'ରେ ଏନେ ପାଇୟ ଦିଯେ ଧାଇ ;
ଏଇ ତ' ତାଦେର ସବ, ପୁଜ୍ଞା, ଜପ, ତପ ;
କତ ତୁମ୍ଭ ତୋଳା ଏମନି ତୀର ସ୍ଵଭାବ ।

୩୫

আনন্দমনী

একমুর্ঠো চাল দিয়ে, কৈলাসবাসি-জনে,
তোর জামাইয়ের বরে, পূর্ণ ধান্তে-ধনে,
আম দিয়ে পায় মণি, বেলে হীরার খনি,
বিঞ্চ-পত্র দিয়ে পায়, মা, সোনার চাপ।

সময় বুঝিয়া জিজ্ঞাসিলে, তোলা
বলেন, “জ্ঞানীর পক্ষে যোগের পন্থ। খোলা ;
মুষ্টি-ভক্ষাদান সাধারণ বিধান।”
কান্ত বলে, দেখ, মা, দানের কি প্রভাব !

স্তুরট মন্ত্র—একতালা

ଆନନ୍ଦମଣ୍ଡଳୀ

୩

সেଥା ସର୍ବସହା ବିଷ୍ଟମାନ ;
ଅଭାବ କେମନ କ'ରେ ଥାକୁବେ, ମା, ତାର ସରେ ?
ଭାବେର ରାଜ୍ୟ ଭାବେର ଆଦାନ, ଆର ପ୍ରଦାନ ।

ଯାର ବିଭୂତିର କଣା ପୋୟେ ଏ ସଂସାର
ଏତ ଶୁନ୍ଦର ବ'ଲେ କରେ ଅହଙ୍କାର,
ବିଶ୍ୱର ନୟନମଣି, ସକଳ ଶୋଭା ର ଥନି,
(ସେ ସେ) ଜ୍ୟୋତିର୍ଶ୍ୟ, ନିଖିଳ-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ନିଧାନ ।

ତାବ କେମନେ, ମା ଗୋ, ଥାକେ ଜ୍ଞାତିକୁଳ,
ଅଜନକ, ଅନାଦି, ଅନସ୍ତ, ଅମୂଳ,
ଯାର ଆଦେଶେ ଗୃହ ଚଲେ ଅହରହଃ,
ତାର ଜମ୍ବ-କୋଣ୍ଡୀ କେ କରେ ନିର୍ମାଣ ?

୩୭

ଆନନ୍ଦମୂଳୀ

ବ୍ରହ୍ମ-ନାରଦାଦି ସଦା ଯୁକ୍ତ କରେ,
(ମୀ ତୋର) ଭିକ୍ଷୁକ ଜୀମାତାର କୃପାଭିକ୍ଷା କରେ,
ଏମନ ଜୀମାଇ ଭବେ, କାର ମିଲେଛେ କବେ ?
ସର୍ବଲୋକେ ଯାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସମ୍ମାନ ।

କାନ୍ତ ବଲେ, ତାରା, ରାଣୀ ଆୟୁହାରା,
ତୋମାଯ ପେଯେ କଞ୍ଚାଙ୍ଗାନେ ମାତୋଯାରା ;
ସେବେ କଞ୍ଚାବୋଧେ, ଓର ମୁକ୍ତି କେ ରୋଧେ ?
(ଏହି) ଅଧମଟାକେ ପାଯେ ଦିବି କିନା ସ୍ଥାନ ?

ମିଶ୍ର ବିଭାସ—ଏକତାଳା

‘ଗିରି, ଗୌରୀ ଆମା’ର ଏମେଛିଲ’—ମୁଖ

ଆନନ୍ଦମଜ୍ଜୀ

ନାଗରିକଗଣେର ମହାଷ୍ଟମୀପୂଜାର ଉତ୍ସୋଗ

(ରାଣୀର ଉତ୍କଳ)

ଥାକିତେ, ମା, ମହାଷ୍ଟମୀ,
ଦଲେ ଦଲେ ପୁରବାସୀ ଶ୍ରୀଚରଣ ପୁଜିବାରେ,
ଦାଢ଼ାୟେଛେ ସିଂହଦ୍ଵାରେ ।

ଯାହାର ଯେମନ ଶକ୍ତି,—
ଦୀନେର ସମ୍ବଲ ଭକ୍ତି,
ଧନୀରା ପୁଜିବେ, ମା ଗୋ, ବହୁମୂଲ୍ୟ ଉପଚାରେ ।

କ'ଛେ ସବେ ତାଡ଼ାତାଡ଼ି,
ନିଯେ ଯାବେ ବାଡ଼ୀ ବାଡ଼ୀ,
ଗୋଲେ, ମା, ଅଷ୍ଟମୀ ଛାଡ଼ି', ଦୁଖ ପାବେ ତୋର ବ୍ୟବହାରେ ।

କିନ୍ତୁ ଏକଟା କଥା ଭାବି,
ସବ ବାଡ଼ୀ କି କ'ରେ ଯାବି ?
ଅତ ସମୟ କୋଥାଯ ପାବି ? ଅଷ୍ଟମୀ ତ' ଛାଡ଼େ ଛାଡ଼େ !

ଆମଲ୍ଲାଙ୍ଗୁଳୀ

ଶା ହସ୍ତ, ଉମା, କର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର,
ସବାଇକେ ଚାଇ ତୁଷ୍ଟ କରା,
ଧାର ବାଡ଼ୀ ନା ଯାବି, ଗୋରି ! ସେଇ ଦୋଷୀ କ'ରବେ ଆମାରେ ।

ଆର ଛ'ଦିନଓ ନାହିଁ, ମା, ଆମାର,
ସେଇ ନବମୀ ଏଲ ଆବାର,
ଅଁଥିର ଆଡ଼ାଳ କ'ଣ୍ଠେ ନାରି, ମାଯେର ମନ କି ବୁଝିସ୍ ନାରେ ?

ଏମନି ତ' ତୋର ସ୍ଵଭାବ, ତାରା !
'ମା' ବ'ଲେ ହ'ସ୍ ଆଉହାରା,
ଏକଟା ଜବା ପାରେ ଦିଲେ, କୋଲେ ତୁଲେ ନିସ୍, ମା, ତାରେ !

ହୋକ୍ ନା କାମାର, କୁମୋର, ତାତି,
ଆର କୋନଓ ଅଞ୍ଚଳୀ ଜାତି,—
କାନ୍ତ ବଲେ, 'ମା' ଡାକ ଶୁଣେ, ଚୁପ, କ'ରେ ମା ରହିତେ ନାରେ ।

ତୈରବୀ—ଝାପତାଳ

অসম পুঁজি

নাগরিকগণের মহাষ্টমীপূজা

লক্ষ কুপে লক্ষ পূজা
গ্রহণ করি' ঘরে ঘরে,
লক্ষ বাঞ্ছা পূর্ণ করেন
তারিণী অমোদ বরে ।

যিনি কাল-সীমান্তনী,
আজ্ঞা না করিলে তিনি,
সাধ্য কি অষ্টমী তিথি
এক অগুপ্ত নড়ে

ক্ষ্যার সন্তান হবে,
বোবা ছেলে কথা কবে,
রোগশোক নাহি রবে
নবাগত সম্ভৎসরে ।

ଅନ୍ତର୍ମାସୀ

ଅନ୍ଧ-ନେତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ ମାତା
ଖୁଲେ ଦେନ ତାର ଅଁଥିର ପାତା,
ଶ୍ରବଣ-ଶକ୍ତି ପେଲ ବଧିର
ରଜଃ ଦିଯେ ଶ୍ରବଣ-ବିବରେ ।

କଳଳତା ହ'ଲେନ ଏସେ
ଛୋଟ-ବଡ଼-ନିର୍ବିଶେଷେ,
ତାଇ ତାରେ ଦେନ ମୁକ୍ତ କରେ,
ଯେ ଯା ଚେଯେ ପାଯେ ଧରେ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକେ ବାଜେ ଢାକ,
କତ କାଂସର, ସଣ୍ଟା, ଶାଖ,
“ଜୟ ଶାରଦେ, ବ୍ରଙ୍ଗମୟ !”
କି ଉଂମବ ଗିରି-ନଗରେ ।

କତ ପାଯସ, ପୁଲି, ପିଠେ,
କତ ମଣ୍ଡା, ମେଠାଇ ମିଠେ,
ଦୁଧ, ଦୁଧ, ମାଖନ, ନବନୀ,
ତୋଗ ଦିଯେଛେ କିରେ, ସରେ ।

আনন্দমঙ্গলী

মায়ের শুধু কৃপা-দৃষ্টি,
ভক্তদলে মণ্ডাৰুষ্টি,
প্রসাদ পাচ্ছে কি আনন্দে,
যাব যত উদরে ধৰে ।

ফেরে না প্রসাদ না পেয়ে,
তৃপ্ত হয় না প্রসাদ খেয়ে,
খেয়ে বলে, “আরো খাবো,”
খেয়ে কারো পেট না ভরে ।

কি আনন্দ, কি উল্লাসে,
মায়ের ভক্ত নাচে, হাসে ;
বলে, “এবাব বাবা এলে,
রাখ্ব ব তোরে জোৱ-জৰে ।”

কান্ত কয়, আনন্দময়ি
আমি কি তোৱ ছেলে নহই ?
(বড়) দুঃখে আছি, এ আনন্দের
এক কণিকা দে, মা, মোৰে ।

তৈরবী—কাঞ্চিত্তামী

ଆନନ୍ଦମର୍ତ୍ତୀ

ରାଣୀର ଆନନ୍ଦ

ଓ ମା ଉମା, ଏ ଆନନ୍ଦ କୋଥା ରାଖି ବଲ ।
ନଗରେ ଉଠେବେ କି ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳ ।

ସବାହି ବଲେ “ଓ ରାଣୀମା ! ନାଟିକ ଉମାର ଗୁଣେର ସୌମା,
(ଓ ସେ) ପାଯେର ଧୂଲୋ ଦିଯେ, ହେସେ, ନାଶେ ଅମନ୍ଦଳ ।

ଓ ନଯ, ମା, ସାମାଜ୍ୟ ମେଯେ, (ତୁହି) ଧନ୍ୟ ହ'ଲି ଓରେ ପେଯେ,
(ଓ ସେ) ସେ-ସରେ ଯାଯ, ଧନେ-ଜନେ ମେତେ ସରଇ ଉଜ୍ଜଳ ।

ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମୃତ୍ତି ଧ'ରେ ଆବିଭୃତା ଲକ୍ଷ ସରେ,
(ଓ ସେ) ‘ଶକ୍ତିରୂପା ବ୍ରକ୍ଷମଯୀ’, ବ'ଲୁଛେ ଭକ୍ତଦଳ ।

ଜମ୍ମ-ଅନ୍ଧ ଢିଲ କ'ଜନ, ‘ମା, ମା’, ବ'ଲେ କ'ଲେ ଭଜନ,
ଉମା ହାତ ବୁଲିଯେ ନଯନ ଦିଲ ;—ଦେଖିବି ଯଦି ଚଲ ।”

ଓ ମା ଗୌରି ! ଏ କି କାଣ୍ଡ, ପାଗଲ କଲ୍ପି ଏ ବ୍ରକ୍ଷାଣ୍ଡ,
ଆମାର ଶୁଦ୍ଧ ଚକ୍ରେ ଠୁଲି, ଏମନି କର୍ମ-ଫଳ !

ଆନନ୍ଦମହୀ

ନା, ନା, ଡୁମା, ଦିସ୍ତନେ ନୟନ, ଭାଙ୍ଗିଦିନେ, ମା, ସୁଧେର ସ୍ପନ,
ତୁଇ ଆଶ୍ଚାଶକ୍ତି, ତାବ୍ରତେ ଆମାର ଚକ୍ଷେ ଆସେ ଜଳ ।

ସ୍ପନ୍ ଯଦି ହୟ, ମା, ତାରା, କରିଦିନେ, ମା, ସ୍ପନ୍-ହାରା,
ଆମି କଣ୍ଠାହାରା ହ'ତେ ନାହିଁ, (ଆମାର) ଏକ ମେଯେ ସମ୍ବଲ ।

କାନ୍ତ କଯ, ଏ ସୋନାର ସ୍ପନ ପେଲେ, କେ ଆର
ଚାଯ ଜାଗରଣ ;
ଯଦି ନୟନ ମୁଦେ ପାଇଁ, ମା, ତୋରେ, ତାକିଯେ କିବା କଳ ?

ଭୈରବୀ—ଝାପତାଳ

বিজয়া

আনন্দঅঙ্গী

নবমীর সন্ধ্যা

>

তুমি মোর কামনা, তুমি আরাধনা,
অন্য বাঞ্ছা নাহি করি, মা ।

তুমি পূজা-ধ্যান, তুমি চিন্তা-জ্ঞান,
তুমি প্রাণের অধীশ্বরী, মা ।

মানের জীবন যেমন শুগভীর জলে,
বায়ুজীবীর জীবন সমীর-মণ্ডলে,
তেমনি তোমার মাঝে, জীবন ডুবে আচে,
তোমাতেই বাঁচি, মরি, মা ।

ফল-শূন্য তরু যেমন শোভাহীন,
পুষ্পহীন উত্থান যেমন বিমলিন,
তেমনি তোমা বিনা, রাজরাণী দীনা,
(শুধু) আসার আশে প্রাণ ধরি, মা ।

ଆମ୍ବଦ୍ଧମନ୍ତ୍ରୀ

ବୁକ ଫେଟେ ଯାବେ, ଉମା, ସଖନ ଯାବି,
ଆର ତୋରେ ଆନ୍ବ ନା, କତୁ ମନେ ଭାବି,
ତୋରେ ହ'ଯେ ହାରା, ଏତଇ କଷ୍ଟ, ତାରା,
ତବୁ ଏ ମାୟାଯ ପଡ଼ି, ମା ।

ମା ମିଟିଲ କୁଧା, ମା ମିଟିଲ ତୃଷ୍ଣା,
ଘନାଇଲ କାଳ ନବମୀର ନିଶା,
ଏହି ଦୁଖ-ପାରାବାର, କିମେ ତବ ପାର ?
ଚାହେ କାନ୍ତ, ପଦତରୀ, ମା ।

ଝିଂଖିଟ—ଏକତାଳା

ଆନନ୍ଦମୟୀ

୨

ଦେଖିଯା ପିଯାସ ନା ମିଟିତେ, ଉମା,
ବଚରେର ମତନ ହେଉ ଆଦର୍ଶନ ;
'ମା' ଡାକ ଶୁଣିଯା, ନା ଜୁଡ଼ାତେ ହିଯା,
ନିଷ୍ଠକ ହୟ, ମା, ଅଭାଗୀର ଭବନ ।

କୋଳେ ନିଯେ ଆମାର ନା ଜୁଡ଼ାତେ ବୁକ,
କେଡ଼େ ନିଯେ ଧାଇ, ମା, ବିଧାତା ବିମୁଖ,
(ଆମାର) ବଚରେର ଆଗମନେ ସ୍ଵତାଲୁତି ଦିଯେ,
ପାଷାଣ ହ'ଯେ, କର କୈଲାସେ ଗମନ ।

ତୋମାର ଆଗମନେ ଚାଦ ହାତେ ପାଇ,
ଶୁଥେର ସାଥେ ଶଙ୍କା, କଥନ୍ ବା ହାରାଇ !
(ଏହି) ଆକାଶ ହ'ତେ ଖସି', କଥନ୍ କୈଲାସ-ଶଳୀ
କୈଲାସେର ଆକାଶେ ସମୁଦ୍ରିତ ହନ'

୫୧

ଆନନ୍ଦମୁଖୀ

କୋଣବାର ଏସେ ଆମାଯ କରିବି ଶକ୍ତାଶୁନ୍ତ ?
ଏତ ଭାଗ୍ୟ କୋଥାଯ ? କି କ'ରେଛି ପୁଣ୍ୟ ?
ତୋର ଆଗମନାନିଲେ ବିରହେର ଆତଙ୍କ
ଜଡ଼ିଯେ ଥାକେ, ତାହିତେ ପାଇନେ ଆସ୍ତାଦନ ।

କତ କି ଥାଓଯାବ, ସବ ଭୁଲେ ଯାଇ,
ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ ହିୟା, ଶୃତି ଭାଲ ନାହି,
ଗୌରି ! ତୋମାଯ ପୂଜେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ସବାଇ,
ଆମାର ପକ୍ଷେ ବିଧାନ ଅଞ୍ଚ-ବରିଷଣ ।

ଏ ଅନ୍ତ ଗେଲ ଅକର୍ତ୍ତଣ ରବି,
ନବମୀର ଶଶୀ, ପାଘାଣେର ଛବି
ଏ ଦେଖା ଯାଯ,—ଆୟ କୋଳେ ଆୟ ;
କାନ୍ତ ବଲେ, ମା, ଆର କରିସ୍ମେ ରୋଦନ ।

ବେହାଗ—ଏକତାଳା

ଆନନ୍ଦଅଳ୍ପୀ

ନବମୀ-ନିଶୀଥ

୧

ନବମୀ-ନିଶାୟ ନଗର ନୀରବ,
ଆନନ୍ଦ-ସଞ୍ଜୀତ ଥେମେ ଗେଛେ ସବ,
ଏକଟି ପତାକା ଉଡ଼େ ନା ଆକାଶେ,
ବାଜେ ନା ମଙ୍ଗଲ-ଶଙ୍କା ।

କଠୋର-କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ପାଲନ-ନିରତ
ନବମୀ-ଶଶୀର କି ବିଷାଦ-ବ୍ରତ !
କ୍ଲିଷ୍ଟ, ମଲିନ, ଅବସନ୍ନ କତ !
ସୁଗଭୌର କି କଳନ୍ତ !

ବିଷାଦ-ତିମିର ମାଥାଯ କରିଯା,
ମୌନୀ ତରୁଗଣ ଆଚେ ଦୀଢ଼ାଇଯା,
ନାଚେ ନା ମୟୁରୀ, ମୂକ ଶ୍ୟାମା, ଶୁକ,
ନିଶାକାଶେ ଉଡ଼େ କନ୍ଧ ।

ଆନନ୍ଦମୟୀ

ଶ୍ରୀ ବିହଗ ଗିଯେଛେ କୁଳାୟ,
ଶ୍ରୀ କୁତୁମ ଲୁଠିଛେ ଧୂଳାୟ,
ଉଷା-ପରକାଶେ ମା ଘାବେ କୈଲାସେ,
ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ କି ଆତକ !

ଆନନ୍ଦମୟୀ ମା ନିରାନନ୍ଦ କ'ରେ,
ଘାବେନ ଭାବିତେ ଗଲିତାଙ୍ଗ୍ରେ ବାରେ,
କାନ୍ତ ବଲେ, ଜୀଗେ ମାୟେର ପ୍ରସନ୍ନେ,
ନଗରବାସୀ—ଅସଂଖ୍ୟ ।

ଥାନ୍ତାଜ—ଏକତାମା

आनन्दमढी

三

তুই তো মা আমাৰি মেয়ে,
জন্ম নিলি এই জঠৱে,
মনে ভয়, কেউ শ্বাসেৰ মত
রেখেছে তিন দিনেৰ তৱে ।

সে তিনটা দিন যেই ফুরাবে,
যার জিনিষ সে নিয়ে যাবে,
(আমি) কাকের মত, কোকিল-শিশু
পালন করি নিজের ঘরে ।

सामन्तरामदी

চির দিনের নিয়ম আছে,
মেয়ে যায়, মা, স্বামীর কাতে,
কোন্ মা মেয়ে বেঁধে রাখে ?
স্বামীর ঘর তো সবাটি করে ।

(কিন্তু) মা পাবে তিনটে দিন্ খালি,
এইটে তুই নৃতন দেখালি ;
(ও মা) এমন অটল, নিষ্ঠৰ বিধান
নাইক কোথাও চৱাচৱে ।

আমাৰ মনেৱ দুঃখে আসে কথা,
পাস্নে, উমা, প্রাণে ব্যথা ;
কাস্ত বলে, রাণীৰ খেদে
জগন্মাতাৰ অশ্ৰু ঝৰে ।

ପିଲୁ—୪୯

୩

ଆଜି ନିଶା ଅବସାନେ, ଉମା ମୋର କୈଲାସେ ଯାବେ;
ନବନାରୀ, ପଣ୍ଡପାଥୀ, ତରଳତା ମା ହାରାବେ ।

କେ ଖଣ୍ଡାୟେ ବିଧିର ବିଧି,
କାଳ ରାଖିବେ ଉମା-ନିଧି ?
କାଳ ପ୍ରାତଃକାଳେ, କାଳେର ମତ,
ମହାକାଳ ଏସେ ଦ୍ଵାଡାବେ !

ସେ, ସକଳ କଥା ଶୁଣିତେ ପାବେ,
ଉମାଯ ରାଖା ଶୁଣିବେ ନା ରେ,
ପାରାଣ ଗଲେ, ଶିବ ଟଲେ ନା—
ଏମନି କଠିନ ପ୍ରାଣ ।

‘ଆଶୁତୋଷ’ ନାମ କେ ରେଖେଛେ ?
ଏମନ ନିଠୁର କେ ଦେଖେଛେ ?
ଶୁଣିତେ ପାଇ, ସେ ସଂହାର-କର୍ତ୍ତା,
ତାର କାଛେ କେ ଦୟା ପାବେ ?

ଆମ୍ବଦ୍ୟକୀ

କତ ନା ତପସ୍ତା କରି',
ପୁଜେଛିଲାମ ମହେଶ୍ୱରୀ ;
ତାରି ଫଳେ, ଉମା କୋଳେ
ଦିଯେଛେନ ବିଧି ।

ହାୟରେ, କେମନ କପଟ ଦାତା,
ଦେଓଯା କେବଳ ଛୁଟୋନାତା ;
କାନ୍ତ ବଲେ, ଏତ କଷ୍ଟ !—
ମେଘେ ଭବେ କେ ଆର ଚାବେ ?

ଲଖିତ—ଆଡ଼ାଠେକୀ

ଆମ୍ବଦ୍ୟା

ନବମୀ-ନିଶାର ଶେଷ ସାମ

· · ·

ନୀରବ ଅବନୀ, ରାଣୀର ଉମା କୋଲେ ;
ଏକାନ୍ତ ବିବଶା, ତାସେ ନୟନଜଳେ ।

କାଳ ହବେ ଯେ ଗୌରୀହାରା,
କେଂଦେ କେଂଦେ ହ'ଲ ସାରା,
ଅଭାଗିନୀ ରାଣୀର ଛୁଥେ ପାଷାଣ ଯାଯ ଗ'ଲେ ।

ରାଣୀ କ୍ଷଣେ ଚାହେ ପୂର୍ବବାକାଶେ,
ଥର ଥର କାପେ ତାସେ,
କ୍ଷଣେ ଚାହେ ମାୟାମୟୀର ମୁଖକମଳେ ।

କ୍ଷଣେ ଚେପେ ଧରେ ବୁକେ,
କ୍ଷଣେ ଚୁମେ ଫୁଲ ମୁଖେ,
“ଜାଗୋ ରେ ଦୁର୍ଘନ୍ତିର ବାଚା, ଜାଗୋ !” ବ'ଲେ ।

ନୟନେ ପଲକ ପଡେ,
କ୍ଷୀଣ ଦେହ-ଲତା ନଡେ,
ତାହେ ଅଞ୍ଚ,—ଦୃଷ୍ଟିବାଧା ପଲେ ପଲେ ।

ଆମନ୍ଦମଳୀ

“କାଳ ଉଡ଼େ ଯାବେ ପ୍ରାଣେର ପାଖୀ,
ଭଲେ କ'ରେ ଦେଖେ ରାଖି,”
ବ'ଲେ, ରାଣୀ କେଂଦେ ଲୁଟେ ଧରାତଲେ ।

ପ୍ରଭାତେ ଉଦିଲେ ରବି,
ଖୁ଱େ ମୁଢେ ଯାବେ ସବହି,
ଶୁଖ, ଶାନ୍ତି ମାଯେର ସାଥେ ଯାବେ ଚ'ଲେ ।

ବିବଶା, ଲୁଟାଯେ ଧରା,
ବଲେ, “ଜାଗ, ମା, ଦୁଖ-ପାଶରା !
'ମା' ବ'ଲେ ଡାକ୍, ସବ ଫୁରାବେ ପ୍ରଭାତ ହ'ଲେ ।

ରାତ ପୋହାଯ, ମା, ନୟନ ମେଲ,
'ମା, ମା' ବଲ, ସମୟ ଗେଲ ;
ଶୁନେ ରାଖି, ଶୁଣିବୋ ନା ତୋ, ଏ ଦୁଖେ ମ'ଲେ ।”

କାନ୍ତ ବଲେ, ସବ ଶିଯରେ,
ଯେ ଜାଗ୍ରତ୍ ଚିରତରେ,
ଦେଇ ମା ସୁମାଯ ମାଯେର ବୁକେ, କି ଲୀଲାର ଛଲେ !

ବେହାଗ—ଆଙ୍କାଠେକ ।

ଆନନ୍ଦମହୀ

୨

ଆଜି ନିଶା ହେଁୟା ନା ପ୍ରଭାତ ;
ପୀଡ଼ିତ ଘରମେ ଆର ଦିଓ ନା ଆସାତ ।

এକବାର ବୋଖ ବ୍ୟଥା, ଏକବାର ରାଖ କଥା,
ନିତାନ୍ତ ଶୋକାର୍ତ୍ତ, କର କୃପାଦୃଷ୍ଟି-ପାତ ।

ପରିଶ୍ରାନ୍ତ-କଲେବର ହେ କାଳ ! ବିଶ୍ରାମ କର,
କ୍ଷଣମାତ୍ର, ବେଶ ନହେ, ଆଜିକାର ରାତ ;

ଆମି ତୋ ଜାନି ହେ ସବ, ଅବ୍ୟାହତ ଚକ୍ର ତବ,
ଆଜିକାର ମତ, ଗତି ମନ୍ଦ କର, ନାଥ !

ଉଜ୍ଜଳ ନକ୍ଷତ୍ରରାଜି ମଲିନ ହେଁୟା ନା ଆଜି,
କ୍ରୂବ ହୁଏ, ଦୌପ ସଥ୍ଯ ନିଷକ୍ଷପ, ନିବାତ ;

ତୋମରା ପଶ୍ଚିମାକାଶେ, ଢଲିଲେ ତୋ ଉଷା ଆସେ,
ତୋମରା ମଲିନ ହ'ଲେ, ଶିରେ ବଜ୍ରାଘାତ !

আমন্দমল্লী

চিরনিষ্ঠুরের ছবি, দশমী-প্রভাত-রবি !
তুইও কি উদিত হবি ? বিধির জঙ্গাদ !

কান্ত বলে, রাজমহিষি ! পায় না যাবে যোগিষ্ঠি,
তিন দিন সে তোমার বুকে, তবু অশ্রুপাত ?

বারেয়া—ঠংরি

ଆଖିମୁଖ ପ୍ରୀ

୩

ଜାଗ ରେ ଦାସନାସି !
ଜାଗ ରେ ପ୍ରତିବାସି !
ଦେଖ ରେ କାଚେ ଆସି'
ଫେଟେ ଯେ ଗେଲ ବୁକ ।

ଆଯ ରେ ଆଯ କାଚେ,
ଆର କି ରାତି ଆଚେ !
ବାଜମହିସୌ ହ'ଯେ
ଦେଖେ ଯା କତ ଶୁଥ !

ଯାହାରେ ପାବ ବ'ଳେ
ବଢ଼ରେ ଘୁମ ନାହି,
ଯାହାରେ ବୁକେ ପେଲେ,
ନିଖିଲ ଭୁଲେ ଧାଇ,

ଆନନ୍ଦମର୍କୀ

ବେ ଚ'ଲେ ସାବେ ଭୟେ,
ମରଣ ଆଗେ ଚାଇ !
ବିଧାତା ନେବେ ତାରେ,
ଚାବେ ନା ମାର ମୁଖ ।

ସଯେଛି କତ ବାର,
ନୂତନ ଏହି ନୟ,
ଆମାର ଏ ସହା-ଦୁଖ,
ତଥାପି ନାହିଁ ସଯ ;

ପ୍ରତି ଶରତେ ସେନ,
କ୍ଷତ ନୂତନ ହୟ,
ମାୟେର ପ୍ରାଣ ଲ'ଯେ,
ବିଧିର ଏ କୋତୁକ ।

ଜାଗ ରେ ଶୁକ, ସାରି,
ହଂସି, ଶିଖି, ଧେନୁ !
ମାଥାଯ ନେ ରେ ତୋରା,
ମାୟେର ପଦ-ରେଣୁ ;

ଅନୁଷ୍ଠାନି

ବରଷ ପ'ଡ଼େ ଆଛେ,
କେ ମରେ, କେବା ବାଁଚେ,
ବିଦ୍ୟାଯ ନିଯେ ରାଖେ,
ଚେପେ ମନେର ଦୁଖ ।

କାନ୍ତ ବଲେ, ଉମା
ଉଜ୍ଜଳ ରାକା-ଶଶୀ,
ହସିଛେ ହିମଗିରି—
ଭବନାକାଶେ ବସି ;

ଚକିତେ ଦଶମୀତେ,
ନୟନ ପାଲଟିତେ,
ପୂର୍ଣ୍ଣଗ୍ରାସ କରେ
ସେ ରାହୁ ପଞ୍ଚମୁଖ !

ଆମଙ୍କ ମହୀ

8

(ଜଗଦସ୍ଵାର ଜାଗରଣ)

(ରାଣୀର ଉତ୍ତିଷ୍ଠାନ)

ଯାମିନୀ ହଇଲ ଭୋର,
ବୁକେର ଶୋଣିତେ ମୋର
ଲୋହିତ ହଇବେ ଉଷାକାଶ ଗୋ !

ଆମାବି ଜୀବନ ଲ'ଯେ,
କୈଲାସ ସଜୀବ ହ'ଯେ,
ତୋମା ପେରେ, କରିବେ ଉଲ୍ଲାସ ଗୋ !

ଆମାରି ନୟନ-ବାରି
ପୂରିଯା କଳସୀ, ଝାରି,
ସପଲ୍ଲବ, ଯାତ୍ରାର ମଞ୍ଜଳ ଗୋ ;—

୬୬

ଆମ୍ବଦ୍ଧକୁ

ଦୁଇରେ ରାଖିବେ ସବେ,
ଆଜିନାତେ ତୁମି ଯବେ,
ବାଡ଼ାଇବେ ଚରଣକମଳ ଗୋ ।

ସଚ୍ଛିଦ୍ର ମରମ ମମ
ବରଣେର ଡାଲା ସମ,
ତାଇ ଦିଯେ ତୋମାରେ ବରିବେ ଗୋ ;

ପ୍ରଜୁଲିତ ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ,
ପଞ୍ଚପ୍ରଦୀପ ସମାନ,
ଯାତ୍ରାକାଳେ ଦକ୍ଷିଣେ ଧରିବେ ଗୋ ।

ଆମାରଇ ରୋଦନଧବନି
ଶୁଣିବି, ମା, ତ୍ରିନୟନି !
ଯାତ୍ରାର ମଙ୍ଗଳ-ବାନ୍ଧ ରୂପେ ଗୋ ;

ତୃଷିତ ନୟନ ମୋର,
ପଥେର ପ୍ରହରୀ ତୋର,
ସାଥେ ସାଥେ ଯାବେ ଚୁପେ ଚୁପେ ଗୋ ।

ଆନନ୍ଦମଣ୍ଡଳୀ

ତୁ ତୁ ମହାମାୟା,
ଅନାଦି କାଲେର ଜାୟା,
ରାତ୍ରି ଆଜି ନିଶାରେ ଧରିଯା ଗୋ ;

ଜନନୀର ଅନୁରୋଧ ;
କର କାଲଚକ୍ରରୋଧ,
କାନ୍ଦେ କାନ୍ତ, ଚରଣେ ପଡ଼ିଯା ଗୋ ।

କୌଣସିର ଶୁର—କାଓଯାଳୀ

ଆନନ୍ଦମର୍ତ୍ତୀ

ଦଶମୀର ପ୍ରଭାତ

(ହସ୍ତ-ଦୀର୍ଘ ଉଚ୍ଚାରଣ ଭେଦେ ପାଠ୍ୟ ଓ ଗେୟ)

ଚିର-ଅକର୍ଣ୍ଣ, ତରୁଣ ଅରୁଣ
ଦରଶନ ଦିଲ ଧୀରେ ;
ଲୋହିତ, ନବ ରାଗ ଉଦିଲ,
ପୂର୍ବ-ଗଗନ-ତୀରେ ।

ହିମଗିରି-ଅଧିରାଜ-ନଗର
ଭିତ୍ତି ଉପଳ-ଶ୍ଵର୍ଷ ;
ଗଗନେ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଭୟନେ ଶତ୍ରୁ,—
କମ୍ପିତ, ଅତି ତ୍ରସ୍ତ ।

ଶକ୍ତିହୀନ, ଦୁର୍ବଲ ହର,
ଶକ୍ତି-ମାତ୍ର ଚାହେ ;
ଗୌରୀ-ଗତ-ପ୍ରାଣ ନଗର
ମରିଛେ ହଦୟ ଦାହେ ।

ଆମକ୍ଷମତ୍ତ୍ଵୀ

ରଜତାଚଳ, ଶଶିଶେଖର,
ଶକ୍ତର, ଶିବ, ଶାନ୍ତ ;
କାଳ-ସଦୃଶ ଭାବି, ଭୀତ
ଗିରି-ପୁରଜନ, ଭୋଣ୍ଡ ।

କ୍ଷଣ-ଭଦ୍ରୁର-ବିଷୟ-ବିମୁଖ,
ପରମ-ପୁରୁଷ, ସିନ୍ଧ ;
ବିଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ, ଆଶ୍ରମତୋଷ,
ଚିର-ଅକଳୁମ-ବିନ୍ଦ ;

ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ, ସେଇ ଅନୟ,
ସର୍ବଦେବ ପୂଜ୍ୟ ;
(ସେଇ) ଉଦିଲ ନଗରେ, ଚିରନିର୍ଦ୍ଦିୟ,
‘ଅପର ଦଶମୀ-ସୂର୍ଯ୍ୟ !’

ନୟନ ସଲିଲେ ଚରଣ ଧୋତ
କରିଲ ଅଚଳ-ରାଣୀ ;
କାନ୍ତ ବଲିଛେ, ହର-ପାର୍ବତୀ
ହରିତେ ମିଳାଓ ଆନି’ ।

—

କୌର୍ତ୍ତନ ଭାଙ୍ଗା ଶୁର—ଜଳଦ ଏକତାଳୀ

ଶକ୍ତରେର ପ୍ରତି ଘେନକା

ତୁମି, ‘ଆଶ୍ରତୋଷ’ ନାମ ସଦି ରାଖ,
ଶକ୍ତର, ଭିକ୍ଷା ମାଗି ଚରଣ,—
ଆଗରୁପା, ହିମଗିରି-ଭବନେ
ରେଖେ ଯାଓ ହେ, ଜୀବନ-ଧନେ ।

‘ସଂହାର-କାରୀ’ ନାମ ସଦି,
ଓହେ ତ୍ରିପୁରାନ୍ତକ, ଏ ମିନତି,—
ଶୂଳ ଧରି’ ତବ, ହାନି’ ଏ ମରମେ,
ଗୌରୀରେ ଲ’ଯେ ଯାଓ ନିଜ ଭବନେ ।

‘ଶ୍ଵାନଚାରୀ’ ସଦି ହେ ତୁମି,
ହିମଗିରିପୁର, କରି’ ଶବେର ଭୂମି,
ତିଷ୍ଠ ଗିରିପୁରେ, ଗୌରୀରେ ଲ’ଯେ ଶୁଥେ,
ଏ ଗିରି-ମହିଷୀ ଶବ-ଆସନେ ।

ଆମଲ୍ଲମୁଣ୍ଡି

‘ମୃତ୍ୟୁଙ୍ଗ୍ୟ’ ଯଦି ନାମ ତବ,
ନିବାର ମରଣଭୟ, ଶକ୍ତି, ଭବ !
ନାମ ଯଦି ‘ହର’, କାନ୍ତେର ଦୁଃଖ ହର,
ଶିବ, କରଣା କର, ଆର୍ତ୍ତଜନେ ।

ରାମକେଳୀ—କାଓହାଲୀ

ଆନନ୍ଦମର୍ତ୍ତୀ

ଶକ୍ତରେର ପ୍ରତ୍ୟତର

୧

ମା, ତୁମି ଭାବ୍ଛ ମନେ,
“ଏତ କୋଡ଼ି, ଶିବ ଟଲେ ନା ;”
ଚେନନି ନିଜେର ଘେଯେ,
ଓସେ କେ, ତା କେଉ ବଲେ ନା ।

ତିନ ଦିନ ବନ୍ଧ କ'ରେ,
ବାଥ, ମା, ନିଜେର ସରେ,
ଜଗତେର କାଜ ଭେସେ ଯାଯ,
ଆମାର କାଜେର ଫଳ ଫଲେ ନା ।

ତୋମାରେ ଭାଲବେସେ,
ଓ ହେଠା ଥାକେ ଏସେ ;
ଏକାକୀ ଶିବ କିଛୁ ନୟ,
ଆମାଯ ଦିଯେ କାଜ ଚଲେ ନା ।

ଆମଦିନ୍ତିରୀ

ବ'ଲ୍ବ କି ଆମାର କଷ୍ଟ,
ବାଡ଼ୀଘର ସବଇ ନଷ୍ଟ,—
ଶକ୍ତିହୀନ ହ'ଯେ, ଆମାର
ଘରେ ସାଁଧେର ଦୌପ ଜୁଲେ ନା ।

କାନ୍ତ କଯ୍ୟ, ତସ୍ତ-କଥା
ଛଡ଼ାନ୍ ଶିବ ଯଥା ତଥା ;
ଜନନୀର ଶେହେର କାଢେ,
ଓସବ କଥାଯ ଡାଳ ଗଲେ ନା ।

ପିଲୁ—ଗଡ଼ଖେମଟା

ଅନୁଷ୍ଠାନି ।

୮

ତେ ଦୁଃଖରଣ ରାଙ୍ଗାଚରଣୟୁଗଳ,
ପାଇ ଯେ ମା,—କୋଡ଼ି-କଲ୍ପ-ତପସ୍ତାର ଫଳ ।

ତୁମିଓ ଯେ କଣ୍ଠା-ଜ୍ଞାନେ,
ମଗନ ଉହାରି ଧ୍ୟାନେ ;—
ଆମି, ତୋମାରି ସତୀର୍ଥ, ନହି ଜ୍ଞାମାତା କେବଳ ।

ବିଶ୍ୱ-ସଂସାରେର କାଜେ,
ବିହରେ ସଂସାର-ମାଝେ,
ଶକ୍ତିହୀନ ବିଶ୍ୱଚକ୍ର ଅବଶ, ବିକଳ ;

ଜନନି, ତୋମାର ସରେ
ମେହେ ଗେଛେ ବଁଧା ପ'ଡେ.
ରହିତେ କି ପାରେ, ଏବ ବେଶ ଏକ ପଳ ?

ଆନନ୍ଦମର୍ତ୍ତୀ

ଆମি ଉପଲକ୍ଷ ମାତ୍ର,
ଶୁଦ୍ଧ ଓର ଅନୁଯାତ୍ର,
ଆମି ଓରେ ନିଯେ ଥାଇ, କେ ବଲେ, ମା, ବଲ୍ ।

ଅନୁରୋଧ କରା ମିଛେ ;
ନା ବୁଝେ କାନ୍ଦ, ମା, ନିଜେ,
ଯାତ୍ରାର ସମୟ ଗେଲ, ମୋତ୍ ଆଁଥି-ଜଳ ।

କାନ୍ତ ବଲେ, ଅଦର୍ଶନେ
ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପ ଆସେ ମନେ,
ବିରହେ ତମୟାଧରା ହେରେ ସିନ୍ଧ-ଦଳ !

ହାସ୍ତୀର—କାନ୍ତମାଲୀ

আনন্দমঙ্গলী

রাণীর অভিমান

(শক্রের প্রতি)

অত বুঝিতে না চাই, বুঝে কাজ কি আমার ?
রাখিবে না—নিয়ে যাবে, বুঝিয়াড়ি সার ।

ধ'রেছ কি রুদ্র-বেশ !
পাব না যে কৃপা-লেশ,
বুঝিয়া, বেঁধেড়ি বুক, দুখ নাহি আর ।

মার বুকে থাকে ছেলে,
তারে দূরে ঠেলে ফেলে,
ছেলে নেবে, কাল ছাড়া সাধ্য আছে কার ?

কালের সহজ ধর্ম,
ছিঁড়িয়া পীড়িত মর্ম,
নিয়ে যায়, প'ড়ে থাকে ব্যর্থ হাহাকার !

ଆମମ୍ବାରୀ

ବିଶ-ପ୍ରୋଜନେ ଯାବେ,
ମା କେବଳ ମିଛେ ଭାବେ ;
ମାତୃ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲୁଣ୍ଡ ହବେ, ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତେ ଉମାର ।

କାନ୍ତ ବଲେ, ଏକି କଟ୍ଟ,
ହୋକ୍ ଅନ୍ତ କାଜ ନଷ୍ଟ ;
ମାଯେର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜ୍ୟ ହୋକ୍ ନା, ଏବାର !

ତୈରବୀ—କାଓମାଲୀ

ଆନନ୍ଦମହାରୀ

ସୁଗଲ-ରୂପ

ମାଣିକେର ଚତୁର୍ଦୋଲେ, ସୁଗଲ-ମାଣିକ ଦୋଲେ,
ଭୁବନମୋହନ ରୂପ ଧରିଯା ;
ଶୂନ୍ୟେ ଦେବ ଦେବୀଗଣ କରେ ପୁଞ୍ଜ ବରିଷଣ,
“ଜୟ ହର-ଗୌରୀ !” ଧ୍ୱନି କରିଯା ।

ସିତ-ସରୋରୁହ-ପାଶେ, ହେମ-କମଳିନୀ ହାସେ,
(ଆଜେ) ଭକତଭ୍ରମର ପଦେ ପଡ଼ିଯା ;
ରଜତ-କନକାଚଳ, କରିତେଚେ ଝଲମଳ,
ମନ୍ଦାକିନୀ-ଧାରା ଯାଯ ବରିଯା ।

ହେବି ସେ ମୋହନ ଛବି, ଶ୍ଵିର ଦଶମୀର ରବି,
ଶୂନ୍ୟେ ପାଖୀ ଯେତେ ନାରେ ସରିଯା ;
ନିବାର ହଇଲ ସ୍ତର, ତଟିନୀର ନାହି ଶର,
ଶ୍ରୋତ ଆର ଟେଉ ଗେଲ ମରିଯା ।

ଆନନ୍ଦବଜ୍ରୀ

সমীর হইল ধীর,
তরু না দোলায় শির,
স্পন্দহীন পশ্চ তুমে পড়িয়া ;
দিক্ষপাল-বধূগণ,
নাগকন্তা অগণন,
আসিয়াছে দিতে দেঁহে বরিয়া ।

চেয়ে আছে ত্রিভুবন,
তাব-সিঙ্গু-নিমগন,
কে নিয়েছে অন্য জ্ঞান হরিয়া ;
স্পন্দহীন দেহ-প্রাণ
রূপসুধা করে পান,
তৃষ্ণিত নয়ন-মন ভরিয়া ।

କୌଣସିର ଶୁଦ୍ଧ—କାଓଯାନୀ

ଆନନ୍ଦମୟୀ

ରାଣୀର ପ୍ରାର୍ଥନା

ଆମି କେମନେ ପାଶରେ ଥାକି ;
ତୋରା କି ଦେଖାଲି, ଉମା, ମଧୁର ମୁରତି,
ଫିରିତେ ନା ଚାହେ ଅଁଖି !

ନିଖିଳ ଭୁବନ ମୁଞ୍ଜ ହଇଯା,
ଚରଣେ ବିକାତେ ଚାୟ ;
ପାଯେ ଧରି, ଉମା, ସଙ୍ଗେ କବିଯା,
ନିଯେ ଯା ଅଭାଗୀ ମାୟ ।

ତୁଟେ ଚ'ଲେ ଗେଲେ, ଏ ଭବନେ ଆର
କାରେ ଦେଖେ ପ୍ରାଣ ରବେ ?
କାଦିଯା କାଦିଯା ମରିବାର ତରେ,
କେନ ଫେଲେ ଯାବି ତବେ ?

ଗିରିବାଜ-ପାଯ ଲହିଯା ବିଦ୍ୟାୟ,
ଏଥନି ଆସିବ ଆମି ;
ଅନୁମତି କର, ବିପୁଲ ନଗର
ହବେ ତୋର ଅନୁଗାମୀ ।

ଆନନ୍ଦମହୀ

ବେଶି ଦିନ ଆର, ନାହି, ମା, ଆମାର,
ତୋମା ଛାଡ଼ା ହ'ତେ ନାରି ;
କାଂଦିଯା କାଂଦିଯା, ଆୟୁ ଶେଷ ହ'ଲ,
ଆର ନା କାଂଦିତେ ପାରି ।

କୈଲାସେର ସେଇ ଆନନ୍ଦ-ବାଜାରେ,
ସାଥେ ନେ, ମା, ଦୁଖିନୀରେ ;
ଓ ମୁଖ ଦେଖିବ, ‘ମା’ ଡାକ ଶୁଣିବ,
ଆସିତେ ଚାବ ନା ଫିରେ ।

କାମନା-ସାଗର-ତୌରେ ବ'ସେ ଶୁଧୁ
କାଂଦେ, ଆର ବେଳା ନାହି ;—
ଅନୁମତି ଦେ, ମା, କାନ୍ତ ଅଧିମେ
ସାଥେ କ'ରେ ନିଯେ ଯାଇ ।

କୌର୍ଣ୍ଣନ ଭାଙ୍ଗା ଶୁର—ଉଲଦ୍ଧ ଏକତାଳା

আনন্দ মঙ্গলী

যাত্রা

সবে সাজাইল আঙ্গিনায়,
ঞ্চি-নির্বাচিত যাত্রার মঙ্গল,
শুক্ল ধান্ত, আর নব দুর্বাদল,
দৌপ শুশোভন, রজত, কাঞ্চন,
পুষ্প, দধি, মধু তায় ।

গঙ্গোদকপূর্ণ হেম-কুণ্ড শত,
পল্লবে, চন্দনে, সাজিয়াছে কত,
দিব্য স্ত্রী, ব্রাঙ্গণ ; কেতু অগণন
উড়িছে দক্ষিণা বায় ।

দ্বারেব বাহিরে শত ধেনু, বৎস,
সিন্দুর-প্রলিপ্ত নানাজাতি মৎস্থ,
বৃষ, অশ্ব, করী, রাখে শ্রেণী করি,
তারাও নিষ্পন্দ-প্রায় ।

ଆମଳାମହୀ

ବନ୍ଦୀ, ଚାରଣେରା ରାଜାର ଇସିତେ,
କାଦାଇଲ ସବେ, ବିଦୟ-ସଙ୍ଗୀତେ,
କି କରଣ ବାଘ୍ୟ ଘୋଷିଲ ନଗରେ—
“ଜନନୀ କୈଲାସେ ଯାଯ !”

ଜଗନ୍ଧାତ୍ରୀ, ଯିନି ପାଲେନ ଅବନୀ,
ରାଣୀ ଦେନ ତୀର ବଦନେ ନବନୀ,
ନୟନେ କଞ୍ଜଳ, ଲଳାଟେ ସିନ୍ଦୂର,
ସାବକ, ରାତୁଳ ପାଯ ।

“ଭବେର ପଥେ ହବେ ଜୀବେର ମଞ୍ଜଳ,”
ବ’ଲେ, ସେ ମା ଦେନ ପଥେର ସମ୍ବଲ,
ତାରି ପଥେର ସମ୍ବଲ ରାଣୀ ଦିଲେନ ବେଁଧେ,
ମାୟେର ଲୀଲା ବୋଖା ଦାଯ ।

କରେନ ଆଶୀର୍ବାଦ, ନୟନେର ଜଳେ,
“ଚିରଜୀବୀ ହୋକ୍ ମୃତୁଞ୍ଜୟ,” ବ’ଲେ,
ବାମ-ପଦଧୂଲି, ଦେନ ମାଥେ ତୁଲି’,
କାନ୍ତ ସାଥେ ଯେତେ ଚାଯ ।

ଆଲେଯା—ଏକତାଳା

ଆନନ୍ଦମହୀ

ଯାତ୍ରା

ଜଗତ-କୁଶଳ-ରୂପ,
ରଜତ-ସଚଳ-ସ୍ତୁପ,
ଆଗେ ଯାନ ସ୍ଵୟଞ୍ଜୁ ଶକ୍ତର ;
ପଞ୍ଚାତେ ନନ୍ଦୀର କୋଲେ,
ଉମାର ଗଣେଶ ଦୋଲେ,
ଦେବଶିଖ ପରମ ସୁନ୍ଦର ।

କେଶରି-ଉପରେ ବସି',
ମାଝେ ଯାନ ଉମାଶଶୀ,
ରୂପେ ଝଲ ମଲ ପଥ-ଘାଟ ;
ଭେଙ୍ଗେ ଗିରିପୁର ହ'ତେ
ଲାଗି' ଲାଗି' ପଥେ ପଥେ,
କୈଲାସେ ଚଲିଲ ଟାଦେର ହାଟ ।

ହେରି' ମନେ ହୟ ହେନ,
ମଧ୍ୟାହ୍ନ-ମାର୍ତ୍ତଣ ଯେନ,
ଅକସ୍ମାତ ଶୁଣେ ମିଳାଇଲ ;
ହିମାଲୟ-ଜନପଦ,
ଶୃଙ୍ଗ-ଉତ୍ସ-ନନ୍ଦୀ-ନଦ,
ଆଚନ୍ତିତେ ତିମିରେ ଡୁବିଲ ।

ଆନନ୍ଦ ମହୀ

শারদ-পূর্ণিমা-নিশা ;—

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚକ୍ରାରେର ତୃଷ୍ଣା

ମିଟାୟେ, ହସିତେଛିଲ ରାକା ;

ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ଭୌଷଣକାରୀ

ধাইল রাত্তির প্রায়,

ফুল শশী প'ড়ে গেল ঢাকা ।

विशाल शाल्मली वृक्ष,

ଆଲୋ କରି' ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ,

ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଶୁରଣ୍ଡିତ ଫୁଲେ,—

যেন রে দাঁড়ায়ে ঢিল,

সে শোভা কে' হ'রে নিল,

मुहर्ते समस्त फूल तुले' ।

স্বর্গের শুষমা-সদ্য,

କୋଟି କୋଟି ଫୁଲ ପଦ୍ମ

ফুটেছিল সরোবর জলে ;

অক্ষয়াৎ প্রতিষ্ঠন

କ'ରେ ନିଲ ଉତ୍ପାଟନ,

ଚିନ୍ମ ବୁନ୍ଦ ପ'ଡେ ର'ଳ ତଲେ ।

ହିମାଲୟ ଶୁଣ୍ଡପ୍ରାଣ,

উৎসব-আনন্দ-গান

অক্ষয়াৎ কে লইল কেড়ে ?

କାନ୍ତ ବଲେ, ପୁରୀ ଶ୍ରୀ

नाहि स्पन्द, नाहि शब्द,

ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗେଲ ରାଜ; ଛେଡ଼େ ।

कौरुन भाङा शूर—काओमाली

ଆନନ୍ଦମର୍ତ୍ତୀ

ରାଣୀର ଖେଦ

(ଦଶମୀ)

(ଉମା) ଛେଡ଼େ ଗେଛେ ଅଭାଗିନୀ ମାୟ ;

(ଆମାର) ରୋଦନେର ଅତୀତ ଦୁଖ, କେ ବୁଝିବେ ହାୟ !

(କତ) କେଂଦେଜି ଚରଣେ ଧ'ରେ, ନିଳ ନା ତୋ ସଙ୍ଗେ କ'ରେ ;

ଉମାହୀନ ଭବନେ କି ଫିରେ ଆସା ଯାୟ ?

ବୁଝି ଗୋ ସ'ବେ ନା ବୁକେ, ମରିବ ଉମାର ଦୁଖେ,

ଅଗବା ହଞ୍ଚା ର'ବ ପାଗଲିନୀ-ପ୍ରାୟ !

ନବମୀ-ନିଶ୍ଚିଥ ହ'ତେ ଭେସେଚିଲ ଅଶ୍ରୁଶ୍ରୋତେ,

(ଆଜ) ଗଲା ଧ'ବେ କେଂଦେ, ଉମା ଲଟିଲ ବିଦାୟ ।

ସଜଳ-ବିଷଳ-ମୁଖେ, ବଲେ, “ମୀ ଗୋ, ତୋର ଦୁଖେ

ବଡ଼ ବ୍ୟଥା ପାଇ ମର୍ମେ, ବଡ଼ କାନ୍ନା ପାଯ ;

ଆନନ୍ଦମଜ୍ଜୀ

(ତୁଇ) ବେଁଧେଛିସ୍ କି ମାୟାଦୋରେ, ଭୁଲିତେ ନା ପାରି ତୋରେ,
(ତୁବୁ) ନା ଗେଲେ ନୟ, ତାଇ ଯେତେ ହୟ, ପ୍ରାଣ କି ଯେତେ ଚାଯ ?

(ଆମି) ଆବାର ଆସିବୋ, କାଦିସ୍ ନେ ମା, ଆଶାଯ ଏ
ବୁକ ବାଧିସ୍ ରେ ମା !”
ବ'ଳେ, ଉମା ନିଜ ଆଚଳେ, ମୋର ନୟନ ମୁଛାଯ ।

କି ଶିଖ-କରୁଣା-ମାଥା ମୁଖ ନିଷକଳଙ୍କ ରାକା,
ଏଥିନୋ ନୟନ-ଆଗେ ଭାସିଯା ବେଡ଼ାଯ ।

ମାନସ ଚକ୍ଷେ ପାଇ ଦେଖିତେ, ତାତେ ତୃପ୍ତି ହୟ ନା ଚିତେ,
(ଆମି) ନୟନ, ଶ୍ରୀତି, ପରଶ ଦିଯେ, ପେତେ ଚାଇ ଉମାଯ ।

ଆକୁଳ ହ'ଯେ କାନ୍ତ ଭାବେ, କେମନ କ'ରେ ବରଷ ଧାବେ ?
ରାଣୀ ଆର କି ଶର୍ଣ୍ଣ ପାବେ, ଉମାର ଭରସାଯ ?

ବାରୋଫ୍ୟୁ—ଠୁଂରି

ଆମଙ୍କାରୀ

ରାଣୀର ଖେଦ

(ଦଶମୀ)

ଯଦି କେଂଦେ କେଂଦେ ଏମନ ହୟ, ତାରା,
ଆମି ନୟନ-ତାରା-ହାରା ହ'ଯେ,
ହାରାଇ ଯଦି ନୟନ-ତାରା ; —

(ଏ ତିନ) ଦିନେର ଦେଖାଓ ଫୁରିଯେ ଯାବେ,
ଅଞ୍ଚଳ ମା ତୋର, ହାତ ବାଡ଼ାବେ,
ତଥନ, ସେଥା ଥାକିସ୍ ଆସିସ୍ କୋଲେ,
(ନଇଲେ) ଛୁଟିବେ ବୁକେ ରକ୍ତଧାରା ।

(ଆମି) ତୋର ବିରହେ ଦୁଖ-ପାଥାରେ,
ମ'ଲାମ ଡୁବେ ଦେଖିଲି ନା ରେ !
କାନ୍ତ ବଲେ, ପ୍ରବୋଧ ମିଛେ,
କଇ ପାଥାରେର କୂଳ-କିନାରା ?

ସିଙ୍ଗୁ ଖାସାଜ—ମଧ୍ୟମାନ

ଆନନ୍ଦମହୀ

ରାଣୀର ଖେଦ

(ଏକାଦଶୀବ ପ୍ରଭାତ)

କାଳ, ଏଥିନୋ ଆମାରି କୋଲେ ଛିଲ,
 ‘ମା’ ବ’ଲେ, କେଂଦେ, କି ବ’ଲେଛିଲ ।

ଆମାର, ଆକୁଳ ରୋଦନ, ଗଭୀର ବେଦନ
 ଦେଖେ ଦୟାମୟୀ ଗ’ଲେଛିଲ ।

ଉମା, କାଂଦିଯା ବିବଶା ‘ମା’ ବ’ଲେ ଗୋ,
 ଅଶ୍ରୁ ମିଶିଲ କାଜଲେ ଗୋ,
ଆମି, ମୁଢେଚି ଦୁକୃଳ-ଝାଚଲେ ଗୋ ।
ଆର, ବୁଝି ବାଚିବ ନା, ଶରତ ପାବ ନା,
 ଭେବେ ମା ଆମାର ଟ’ଲେଛିଲ ।

ଆମାର, ମାୟେର ଗାୟେର ଗନ୍ଧ ଗୋ,
ଏଇ, ଝାଚଲେ ରଯେଛେ ବନ୍ଧ ଗୋ,

ଆନ୍ଦମାଣୀ

ଯେନ, ମନ୍ଦାର-ମକରନ୍ଦ ଗୋ ;
ଏ, ହଲୁଦ-କାଜଳ-ଲିପ୍ତ ଅଁଚଳ,
(ଉଡ଼େ) ମାର ସାଥେ ଚ'ଲେଛିଲ ।

ଆମାର, ବରଷେର ସୃତି, ହୁଥହରା,
ଚୀର-ଖଣ୍ଡ ଓହି ପ'ଡେ ଧରା,
ତର-ଗୋରୀ-ପଦ-ରେଣୁ-ଭରା ;—
କାନ୍ତ ବଲେ, ଏ କନକେର ପୀଠ
ମୁଗଲେର ପଦ-ତଳେ ଛିଲ !

ମିଶ୍ର ଖାସାଜ—ଏକ ତାଙ୍ଗ ।

ଆନନ୍ଦମଙ୍ଗୀ

ରାଣୀର ଖେଦ

(ଏକାଦଶୀର ସଂକ୍ଷୟା)

- (ତ୍ରୈ) ମା-ହାରା ହରିଣ-ଶିଶୁ ଚେଯେ ଆଛେ ପଥପାନେ,
ଅଞ୍ଚ ଝରିଛେ ଶୁଦ୍ଧ, କାତର ଦୁ'ନୟାନେ ।
- (ତ୍ରୈ) ହଂସ-ସାରସ-କୁଳ, ମଲିନ ମୁଖେ,
ବୁଝାଇତେ ନାରେ କି ଯେ ବେଦନା ବୁକେ,
କି ସୋହାଗେ ଖେତେ ଦିତ, ଅନ୍ନ ନୟ, ସେ ଅମୃତ,
ସେ ମା କୋଥା ଚ'ଲେ ଗେଛେ, ବଡ଼ ବାଥା ଦିଯେ ପ୍ରାଣେ ।
- (ତ୍ରୈ) ଶୁକ, ଶ୍ରୀମା ଏ କ'ଦିନ “ମା,” “ମା,” ବ'ଲେ,
ପ'ଡ଼େଛେ ଉମାର ବୁକେ, ସୋହାଗେ ଗ'ଲେ ;
ଚ'ଲେ ଗେଛେ ନୟନ-ତାରା, ଆହାର ଛେଡ଼େଚେ ତାରା,
(ଯେନ) ଜିଭତାସେ ନୀରବ ଭାବେ, “ମା ଗିଯେଛେ କୋନ୍ ଥାନେ ?”

ଆନନ୍ଦ ଅଳ୍ପ

ନୟନେର ମଣି, ସେ ସେ ସକଳେର ପ୍ରାଣ,
ଚ'ଲେ ଗେଛେ, ପ'ଡେ ଆଜେ ନୀରବ ଶୁଶ୍ରାନ ;—
କେମନେ ପାଇବ ଆର, ମା ଆମାର, ମା ଆମାର !
କାନ୍ତ ବଲେ, ପ୍ରାଣ ଦେ ମା, ପୁନଃ ଦରଶନ-ଦାନେ ।

ମିଶ୍ର ଖାସ୍ତାଜ—କାଓୟାଳୀ

কবিবরের এঙ্গাবলী

অভয়া	১৭/০
আনন্দময়ী	২১
বিশ্রাম	২১
অমৃত	১৭/০
ঐ (বাঁধাই)	১৭/০
সন্তোষ-কুসুম	১৭/০
ঐ (বাঁধাই)	১৭/০
শেষ দান (কবির অপ্রকাশিতপূর্ব রচনার সঞ্চলন)	১১০

গুরুকার প্রণীত পৃষ্ঠকাবলী

বাণী	১।৯
কল্যাণী	১।৮
সান্দেশকাব্যী	১।০
অভয়া	১।০
মৌর দান	১।৭

গুরুকার চট্টোপাধ্যায় এও সঙ্গ,
১।০০-১।১ কল্পিতালিম্বুটি, কলিকাতা